

Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΜΑ' ΤΟΜΟΥ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Βιβλιοθήκη
Γεωργίου Δ. Κανδύαδων - Κόιντος Διδασκαλίου - Διεφο-
βιογράφου & Αφηνιακού Λαού.

Αφηνιακός 27 27 - 7 - 1951

Γεωργιάδης

Κόιντος

ΑΘΗΝΗΣΙΝ
ΤΥΠΟΙΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ

1932

ΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ

Εἰς τὸν φυσικὸν νόμον τῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν γλωσσῶν, ἀποτελέσμα τῆς ἐπικοινωνίας τῶν λαλούντων αὐτὰς λαῶν, ὑπέκυψε καὶ ἡ Τουρκική. Πτωχοτάτη καθ' ἑαυτὴν ἡ γλῶσσα αὕτη καὶ μάλιστα εἰς ἐννοίας ἀφηρημένας, ἐφόσον ἡ Τουρκικὴ φυλὴ ἐξορμήσασα ἐκ Τουρκεστάν, τῆς ἀρχικῆς κοιτίδος αὐτῆς, ἐπροχώρει εἰς τὰς νοτιοδυτικὰς καὶ δυτικὰς χώρας καὶ ἤρχετο εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς λαοὺς πολιτισμένους, προσελάμβανε διαρκῶς νέα στοιχεῖα ἐκ τῶν πλουσιῶν γλωσσῶν αὐτῶν. Οὕτω εἰσήλασαν εἰς αὐτὴν κατ' ἀρχὰς μὲν πολλαὶ λέξεις Περσικαὶ καὶ ἄλλα γραμματικὰ στοιχεῖα τῆς Περσικῆς, κατόπιν δὲ πλείστα ἙΑραβικαί, ὥστε ἂν ρίψη τις ἐν βλέμμα εἰς τὰ λεξικά τὰ ἀναγράφοντα τὴν καταγωγὴν τῶν λέξεων, θὰ ἴδῃ ὅτι ὑπὲρ τὸ ἥμισυ ἐκ τῶν λέξεων τῆς γραφομένης κυρίως Τουρκικῆς ¹⁾ εἶναι ἙΑραβικαί. Ὁ σπουδαιότερος λόγος τῆς πλημμύρας τῶν ἙΑραβικῶν λέξεων ἦτο οὐχὶ τόσοσ ὁ ἙΑραβικὸς πολιτισμὸς, ὅσον ἡ ἴμακαμεθανικὴ θρησκεία, τὴν ἐποίαν ἐνωρὶς ἠσπάσθη ἡ Τουρκικὴ φυλὴ.

¹⁾ Καὶ παρὰ τοῖς Τούρκοις ἡ γραφομένη διαφέρει πολὺ τῆς λαλουμένης οὐχὶ ὡς πρὸς τὴν γραμματικὴν μορφήν τῶν λέξεων, ὅσον ὡς πρὸς τὸ εἶδος τῶν λέξεων. Ἡ διαφορά ἦτο ἄλλοτε τόσοσ μεγάλη, ὥστε ὁ ἀγράμματος καὶ ἀμόρφωτος Τούρκος δὲν ἤδύνατο νὰ ἐννοήσῃ πολλὰ πράγματα ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τῶν βιβλίων, διότι οἱ λόγοι ἐχρησιμοποιοῦν ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρας ἙΑραβοπερσικὰς λέξεις διὰ νὰ καταστήσουν τὸν λόγον αὐτικόν καὶ κομψόν. Ἡ πτωχὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ ἐνομίζετο χυδαία. Σήμερον τὸναντίον οἱ μεταρρυθμισταὶ Τούρκοι προσπαθοῦν νὰ ἀπλοποιήσουν τὴν Τουρκικὴν ἐκβάλλοντες τὰς ἙΑραβοπερσικὰς λέξεις καὶ ἀντικαθιστῶντες αὐτὰς διὰ γνησίων Τουρκικῶν. Τὸ γλωσσικὸν πρόγραμμα τῆς νέας Τουρκίας συνίσταται εἰς τοῦτο: νὰ καταστή ἡ γλῶσσα περισσότεροσ ὁμογενῆς, περισσότεροσ ἐθνικῆ, περισσότεροσ Τουρκικῆ. Δὲν εἶναι βέβαιον ἂν θὰ τὸ κατορθώσουν καθ' ὅλοκληρίαν, διότι πολλαὶ λέξεις δὲν δύνανται νὰ ἀντικατασταθοῦν. Ἡ Τουρκικὴ π.χ. στρεφίται λέξεωσ δηλοῦσῃ τὴν δικαιοσύνην καὶ θὰ εἶναι ἡγαγκασμένη νὰ διατηρήσῃ τὴν ἙΑραβικὴν λέξιν *adalet*. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τὰς ὁμοίωσ ἙΑραβικὰς λέξεις *hakikat*=ἀλήθεια, *otuzgı*, πίστις, *inayet*=ἀγαθότης, χάρις, εὐνοια, εὐεργεσία, *masumiyet*=ἀθωότης, *tecrübe*=πειρα, *ibadet*=προσευχὴ, *huriyet*=ἐλευθερία, *cümhuriyet*=δημοκρατία, *hak*=δικαίον, δικαιοσύνη, *medenî*=πολιτισμένος, *medeniyet*=πολιτισμὸς κττ.

Τὸ κοράνιον, τὸ ἱερὸν βιβλίον τοῦ μωαμεθανισμοῦ, ὑπῆρξεν ἡ ὁδὸς τῆς ἀθρόας εἰσελάσεως τοῦ λεξιλογίου τῆς πλουσίας Ἀραβικῆς γλώσσης.

Συγχρόνως σχεδὸν πρὸς τοὺς Ἀραβας οἱ Τούρκοι ἐγνώρισαν καὶ τοὺς Ἑλληνας καὶ ἤδη ἀπὸ τοῦ 11ου αἰῶνος ἤρχισαν νὰ ἐγκαθίστανται μονίμως εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ Βυζαντιτικοῦ κράτους. Ἄλλη ἐντεῦθεν γλωσσικὴ ἐπίδρασις, ἡ ὁποία εἰς αἰῶνα δὲν εἶναι ἰσχυρὰ ὡς ἡ Περσικὴ οὐδὲ δύναται νὰ συγκριθῆ πρὸς τὴν Ἀραβικὴν, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ ἀναξίτη λόγου. Ἀσήμικτος κατ' ἀρχὰς κατέστη ἀρκετὰ αἰσθητὴ προϋόντος τοῦ χρόνου.

Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν Τούρκων ἐν τῇ Ἀνατολῇ αἱ σχέσεις τῶν πρὸς τοὺς Ἰθαγενεῖς Ἑλλήνων ἀπέβησαν σχέσεις κατακτητῶν πρὸς ὑπηκόους. Τοῦτο ὁμῶς δὲν ἐκώλυε τὸν δανεισμὸν πολλῶν λέξεων Ἑλληνικῶν, ἰσως περισσοτέρων ἀπὸ ὅσας παρέλαβεν ἡ Ἑλληνικὴ ἐκ τῆς Τουρκικῆς, ἐξαιρουμένων τῶν δανείων ρημάτων¹⁾. Ἦτο δὲ πολὺ φυσικὸν τοῦτο, διότι μαζὶ μὲ τὰ νέα πράγματα ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ παραλάβουν παρὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰς δηλωτικὰς αὐτῶν λέξεις. Μήπως καὶ οἱ Ρωμαῖοι κατακτήσαντες τὴν Ἑλλάδα δὲν κατεκτήθησαν καὶ αὐτοὶ πνευματικῶς καὶ δὲν ἐδέχθησαν λέξεις Ἑλληνικὰς εἰς τὴν ἄλλως πλουσίαν αὐτῶν γλῶσσαν; Ὁ φυσικὸς νόμος τῆς ἀλληλεπίδρασεως τῶν γλωσσῶν πολλὰκις εἶναι ἀνεξάρτητος τῶν πολιτικῶν ἢ κοινωνικῶν σχέσεων. Διὰ τοὺς Τούρκους εἶναι ἀληθὲς καὶ τοῦτο, ὅτι παρὰ τῶν κατακτηθέντων Ἑλλήνων ἐδιδάχθησαν πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ὀργανώσεως²⁾. Γενικῶς ἐνταῦθα παρατηροῦμεν ὅτι αἱ εἰς-

1) Ἐνῶ αἱ Ἑλληνικαὶ πρὸ πάντων διάλεκτοι, οὐχὶ δὲ τὸσον ἡ κοινὴ, παρέλαβον πολλὰ ῥήματα ἐκ τῆς Τουρκικῆς, τὸναντίον ἡ Τουρκικὴ οὐδὲ ἐν. Ἐλάχιστα ῥήματα ἐξ Ἑλληνικῶν λέξεων σχηματίζονται κατὰ τοὺς αὐτοὺς καὶ τὰ ἐκ Τουρκικῶν λέξεων ῥήματα κανόνας, ὡς sabun - sabunlamak (σαποῦνι - σαπουρίζω), sira - siralamak (σειρὰ - βάλλω εἰς σειρὰν), lodos - lodoslamak (νότος - πνέει νότος). Πρόσθετος καὶ τὰ περιφραστικὰ gargara etmek (κἀμνω γαργάραν), istif etmek (κἀμνω στοιβαν, στοιβάζω), vaftiz etmek (κἀμνω βάπτισιν, βαπτίζω), aforoz etmek (ἀφορίζω).

2) Τὸ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν συγκροτηθὲν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν συνέδριον τῶν Τούρκων γλωσσολόγων ἀνέγραψεν εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς Τουρκικῆς γλώσσης διὰ τῆς ἑσσηλασίας καὶ τῶν Ἑλληνικῶν λέξεων τὴν ἐκβολήν. Ἀλλὰ πῶς θὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἑσσηλασία ὡς πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς λέξεις, ἐφόσον αὐταὶ ἀποτιλοῦν ὄρους ναυτικούς, βοτανικούς, ζωολογικούς καὶ τοὺς τοιοῦτους μὴ δυναμένους κατ' οὐδένα τρόπον ν' ἀντικατασταθοῦν ὑπὸ Τουρκικῶν; Ἡ διὰ τίνων θὰ ἀντικα-

ελθοῦσαι εἰς τὴν Τουρκικὴν λέξεις δὲν ἦτο βεβαίως δυνατὸν νὰ προφέ-
ρωνται πᾶσαι ἀλώδητοι. Ὀλίγαι ἔμειναν ἀμετάβλητοι, αἱ πλεῖσται ἕως
ὑπέστησαν ἀλλοιώσεις διὰ λόγους φωνητικούς καὶ γραμματικούς ἢ καὶ
ψυχολογικούς.

* * *

Ἐκ τῶν διαφόρων κατηγοριῶν τῶν δανείων λέξεων πρώτην ἀναγρά-
φωμεν τὴν περιέχουσαν λέξεις θρησκευτικὰς ἀνηκούσας εἰς τὸν χριστια-
νισμόν. Οὐδὲν φυσικώτερον τοῦ νὰ χρησιμοποιοῦν οἱ Τούρκοι αὐτὰς τὰς
Ἑλληνικὰς λέξεις τὰς δηλούσας πράγματα, δυνάμεις καὶ ἐννοίας χριστια-
νικὰς, διότι ἡ γλῶσσά των στερεῖται ἀντιστοίχων λέξεων. Οὕτω λέγε-
ται aforoz=ἄφορισμός, ἐξεκκλησιασμός καὶ ρῆμα περιφραστικὸν afo-
roz etmek=κάμνω ἄφορισμόν, ἀφορίζω, ἐξεκκλησιάζω, apokorya=
ἀποκριά, aya=ἄγια (πβ. aya Sofia), ayazma=ἄγιασμα, ierâ iaμα-
τικὴ πηγὴ, despot=δεσπότης, diakos=διάκος, eksarh=ἐξαρχος,
eksarhia=ἐξαρχία, istavroz=σταυρός), istefan=στέφανος νεονύμφων
Χριστιανῶν, Hristiyan = Χριστιανός, kambana=καμπάνα, kilise ἢ
kenise=ἐκκλησία, loğofet=λογοθέτης (ἄξιωμα ἄλλοτε ἀνωτέρου λαϊ-
κοῦ ὑπαλλήλου τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως), manastir=
μοναστήριον, metropolit=μητροπολίτης, panayir=πανηγύρι, papa=
πάπας, papas ἢ papaz=παπᾶς, paskalya=πάσχα, piskopos=ἐπί-
σκοπος, şizmatik=σχισματικός, vaftiz=βάπτισις, καὶ ρῆμα περιφρα-
στικὸν vaftiz etmek=βαπτίζω, yortu=ἑορτή. Περὶ τοῦ patrik=πα-
τριάρχης πραγματευόμεθα ἰδιαίτερος κατωτέρω.

Πολυάριθμος εἶναι ἡ κατηγορία τῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν σχέσιν
πρὸς τὴν θάλασσαν. Λιχὸς κατ' ἔξοχὴν χερσαίος οἱ Τούρκοι ἐξορμήσαν-
τες ἐκ τῆς κεντρικῆς Ἀσίας καὶ γενόμενοι κύριοι τῶν παραλίων τῆς Μι-
κρᾶς Ἀσίας πολὺ πρότερον τῆς κατακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως
μετεχειρίζοντο κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ ναυτιλίᾳ κατ' ἀνάγκην Ἑλληνικὰ πλοῖα

κατήρουν τὸ metropolit=μητροπολίτης, papas=παπᾶς, patrik=πατριάρχης ;
Καὶ ἂν θελήσουν τοῦλάχιστον τὸ patrik νὰ ἀντικαταστήσουν διὰ τοῦ bas papas (!)
ὅπως πραγματικῶς θέλουν μερικοὶ ἔθνικιστὰι ἀπὸ κακῶς ἐννοούμενον ζῆλον παρα-
κινούμενοι, πάλιν δὲν θὰ ἀποφύγουν τὸ Ἑλληνικὸν papas.

1) Διὰ τοῦς μὴ γνωρίζοντας τὴν Τουρκικὴν εἶναι ἀναγκασία ἡ δῆλωσις τῆς πρα-
γματικῆς προφορᾶς μερικῶν γραμμάτων τοῦ νέου Τουρκικοῦ ἀλφαβήτου. Ταῦτα εἶναι
τὸ φωνῆεν i ὑπερωικόσ; φθόγγος; μεταξὺ τοῦ i καὶ τοῦ ou καὶ τὰ σύμφωνα c=το,
ç=το πκχὺ ὡς τὸ Γερμανικὸν tsch, ğ=γ καὶ ş=πρὸς τὸ Γαλλικὸν ch.

καὶ Ἑλληνας ναύτας. Ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ ἐσουνήθισάν πως τὴν θάλασσαν καὶ ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν ἤδη πρὸ τῆς ἀλώσεως ἴδιον στόλον εἴτε ἐμπορικὸν εἴτε πολεμικόν, πάλιν μέρος τοῦ πληρώματος ἀπετελεῖτο ἐξ Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἦσαν οἱ μόνοι ἱκανοὶ νὰ ἐκτελοῦν τὰς δυσχερεῖς ἐργασίας ὑπὲρ τὸ κατάστρωμα εἰς τοὺς ἰστούς καὶ τὰς κεραίας. Οἱ Τοῦρκοι ναῦται περιωρίζοντο εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ καταστρώματος καὶ τοῦ κύτους. Οὐδὲν ἄρα ἄπορον, ἔτι οἱ Τοῦρκοι, ἐπειδὴ, παρὰ τῶν Ἑλλήνων τὸ πρῶτον ἔμαθον τὰ ναυτικά, παρέλαβον παρ' αὐτῶν καὶ τὰ ὄνόματα τῶν πραγμάτων τοῦ ναυτικοῦ βίου. Ἡ γλῶσσα αὐτῶν ἔχει μόνον τὴν λέξιν deniz δηλοῦσαν τὴν θάλασσαν, οὐδὲν δὲ ἄλλο σχετιζόμενον πρὸς αὐτήν. Οὕτω Ἑλληνικοὶ εἶναι ἔλοι οἱ ναυτικοὶ ἔροι τῆς Τουρκικῆς γλώσσης ὡς καὶ τὰ ὄνόματα τῶν ἰχθύων καὶ τῶν ἄλλων θαλασσίων ζῶων.

Πῆ. abli=ἀπλή, σχοινίον πρυμνήσιον ἀπλοῦν, τὴν ἀκραν τοῦ ἐποίου κρατεῖ ὁ πηδαλιούχος, κεραίαξ. anafort=ἀναφόρι, ρεῦμα θαλάσσης ἀντίθετον πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου, ἢ πρὸς τὰ ἐπίσω ροτῆ τῶν ὑδάτων, ἀνάρρους, ἢ ἀντίθετος τῶν ἀνέμων φορά. Ἡ λέξις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ λέγεται πολλαχού. armoz=ἀρμός, τὸ μεταξὺ τῶν σανίδων πλοίου ἐλάχιστον διάστημα, τὸ ὅποιον πληροῦται διὰ στυππείου. Γνωστὸν ἔτι καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἀρμός σημαίνει καὶ τὸ μέρος τῆς ἐνώσεως καὶ προσαρμογῆς δύο πραγμάτων, ἐνθα σχηματίζεται γραμμὴ κατὰ τὸ μέλλον ἢ ἦττον ὄρατὴ ἢ μετὰ τινος κενοῦ διαστήματος εὐθεῖα ἢ τεθλασμένη ἀναλόγως τοῦ γεωμετρικοῦ σχήματος τῶν συνδεομένων πραγμάτων. iskarmoz=σκαρμός¹⁾, iskara=ἐσχάρα, kadirga (κότεργον)=τριήρης, εἶδος πολεμικοῦ πλοίου, liman=λιμὴν, metafor=κεραία σιδηρᾶ τοῦ πλοίου, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται λέμβος, navlun=ναῦλον, okyanus=ὠκεανός, perama=λέμβος δίκωπος δυσκίνητος, şamandıra=σημαντήρ, θυτίον σιδηροῦν ἠγκυροβολημένον, εἰς τὸ ὅποιον προσδέονται οἱ κἀλοι πλοίου, sandal ἢ sandalya=ἰστισφόρον (πῆ. μεσαιωνικὸν σανδάλιον,

¹⁾ Γνωστὸν ὅτι ἡ Τουρκικῆ, ἐπειδὴ δὲν ἔχει λέξεις ἀρχομένας ἀπὸ s + συμφώνη, διὰ τοῦτο προσθέτει ἰ εἰς τὴν ἀρχὴν διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς προφοράς. Περὶ τὸν ἔτι ὁ φωνητικὸς οὗτος νόμος δὲν ἐτηρήθη εἰς τὰς ἐσχάτως ἐκ τῆς Γαλλικῆς παραληφθεῖσας λέξεις, ὡς skandal, smokin, spekülasyon, spor κττ. Καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποθῶμεν ὅτι ἐπαυσεν ἡ λειτουργία τοῦ θεμελιώδους τούτου φωνητικοῦ νόμου τῆς Τουρκικῆς, ἢ ἔποια γενικῶς εἴπειν δὲν ἔχει δύο σύμφωνα ἐν ἀρχῇ, δὲν μένει ἄλλο παρὰ νὰ δεχθῶμεν ὅτι αἱ ξένα αὐτὰ λέξεις εἶναι εὐχρηστοὶ μόνον εἰς τὴν μορφωμένην τάξιν τῆς κοινωνίας, παρὰ τῆς ὁποίας εἰσῆχθησαν εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ κτεχωρίσθησαν ἤδη καὶ εἰς τὰ λεξικά.

πλοτον μικρὸν ἢ πλοτον ἀλιευτικόν), sart=ἐξάρτι, σχοινίον πλοίου, sifon=σίφων, τυφὼν θαλάσσης, volí=βολὴ δικτύου εἰς τὴν θάλασσαν, yalı=γιαλός, παραλία. Πρόσθετος ἔτι bat=ἄνεμος, πδ. Ἑλληνικὸν *μπάτης*, Iodos=νότιος ἄνεμος, rougaz=βόρειος ἄνεμος. Ἡ Τουρκικὴ ἔχει τὴν λέξιν rüzgâr δηλοῦσαν γενικῶς τὸν ἄνεμον, ἀλλὰ τὰ εἶδη τῶν ἀνέμων ἔμαθον οἱ Τούρκοι παρὰ τῶν ναυτικῶν Ἑλλήνων. Καθὼς τὸ Iodos καὶ rougaz οὕτω καὶ τὸ bat θὰ ἐσήμαινε κατ' ἀρχὰς ὡς καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ εἰδικὸν ἑκασταχοῦ ἄνεμον, κατόπιν ἕμως κατήντησεν εἰς τὴν γενικὴν σημασίαν τοῦ ἀνέμου. Ἐπειτα ὀνόματα ἰχθύων καὶ ἄλλων θαλασσιῶν ζώων: ahtarot=χατπόδι, πολύπους, aterina=ἄθερίνη, цаганос=καρκίνος (μεσαιωνικόν, τσαγανός), çihla=τοίχλα, κίχλα, çiroz=τοίρως, σκέμβρος ἐξηραμμένος καὶ μεταφορικῶς ἄνθρωπος ἰσχνός, ὡς καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ, hanı=χάννος, iskorpit=σκαρπίς, isparğos=σπάρος, istakoz=ἄστακός, istavrit=σταυρίδι, istiridya=στρείδι, istrunkilo=στρογγύλη, kalamar=καλαμάρι, teubis, karavida=καραδίδα, kefal=κέφαλος, koloridya=κολοιραούδι, κολίδιον, kolyos=κολοίς, levrek=λαβράκι, lipari (ἐκ τοῦ λιπαρός)=εἶδος σκέμφρου, ἐν Μακεδονίᾳ λιπαριά, lipsos=λειψιός, σκίρπικια ἢ γρομφάς, lüfer=λουφάρι, ὅπερ συνηθέστερον λέγεται γοφάρι, midye=μύδιον, pağurıya=παγούρι, καρκίνος, palamut=παλαμύδα, sübye=σουπιὰ, uskumru=σκέμβρος, vatoz=βάτος, zargana=σαργάνα ἢ ζαργάνα. Ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι ἡ Τουρκικὴ ἔχει τὴν δηλωτικὴν τοῦ ἰχθύος λέξιν balık. Τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι οἱ Τούρκοι ἐγνώριζον μὲν τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ γενικώτατα χωρὶς νὰ δύνανται νὰ διακρίνουν τὰ διάφορα εἶδη αὐτοῦ δι' ἰδίων ὀνομάτων.

Ἐκ τῶν ἄλλων ζώων παρέλαβον οἱ Τούρκοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀνόματα πτηνῶν, ὡς flurya=φλώρι, χλωρίς, iskatoron=σκαθαρών., iskete=σκαθί, ἀκανθουλίς, ispinoz=σπίνος, kanarya=κανάρι, kuku=κούκος, parağan=παπαγάλος, salyankoz=σαλιαγκός, tavus=ταώς. Ἄς προσθέσωμεν εἰς αὐτὰ καὶ τὸ midilli, τὸ ὅποιον κυρίως μὲν σημαίνει ἵππον μικροῦ ἀναστήματος, κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ τὸν πῶλον. Ἡ λέξις εἶναι αὐτὸ τὸ τοπωνύμιον Midilli=Μυτιλήνη, ὅπου παρήγατο τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἵππου¹⁾.

¹⁾ L. Rozenvalle, Les emprunts turcs dans le grec vulgaire de Roumélie et spécialement d'Andrinople, Paris 1912, σελ. 159.

Μεγάλην ἐπίδρασιν ὑπέστη ἡ Τουρκικὴ καὶ εἰς τοὺς ἔθρους τοῦ φυτικού βασιλείου. Εἶναι δὲ περίεργον εἶναι, ἐνῶ τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων δένδρων εἴτε ἀγρίων εἴτε ἐπωροφόρων εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Τουρκικὰ πλὴν ἐννοεῖται ἐκείνων, τὰ ὅποια ἐγνώρισαν τὸ πρῶτον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ὡς elma (μῆλον)¹⁾, armut (ἀπίδι), ceviz (καρύδι), zerdali (βερίκοκον), erik (δαμάσκηνον) κτλ., τὰ ὀνόματα τῶν φυτῶν εἶναι πάντα σχεδὸν Ἑλληνικὰ ὡς καὶ τινες βοτανικοὶ ἔθροι. Οἶον abanoz=ἔβανος, absent=ἀψίνθιον, ahlat=ἀχλάδι καὶ τὸ δένδρον καὶ ὁ καρπὸς ἐν τῇ ἀγρίᾳ καταστάσει²⁾, akonit=ἀκόνιτον, anağalis=ἀναγαλλίς, εἶδος γαλατσίδας, anason ἢ anison=ἄνησον, γλυκάνησον, biber=πιπέρι, dalya=δάλειον, dafne=δάφνη, enginar=ἀγκινάρι, fasulya=φασόλι, fidan=νεαρὸν δένδρον, fide=νεαρὸν φυτὸν προωρισμένον εἰς μεταφύτευσιν, filoksera=φυλλοξήρα ἢ γνωστὴ νόσος τῶν ἀμπέλων, fistik=πιστάκι, fulya=φούλι, ıasmos ὁ Ἀραβικὸς, ispanak=σπανάκι, istigmat=στίγμα, ἡ κορυφὴ τοῦ στυλίσκου τῶν ἀνθέων, kestone=κίστανον, kester=κίστρον, kimyon=κύμινον, kiras ἢ kiraz ἢ kirez=κεράσι, kitre=κίτρον, lâbada=λάπαθον, lâhana=κράμβη, limon=λεμόνι, mantar=μανιτάρι, μύκης, maroul ἢ marulya=μαρούλι, mastika=μαστίχα, melisa=μέλισσα, μελισσόχορτον, mersin=μύρτος, μυροίνη, misket=μοσχάτον, εἶδος εὐόσμου σταφυλῆς, muluhye=μολόχα, ökse=γλοιώδης; κολλητικὴ ὕλη, ἰξός, rapadya ἢ rapadye=ἀνθεμὶς, χαμαίμηλον, rınal=δρύς, rınar=πυρνάρι, πρίνος, prasa=πράσον, susam=σήσαμον, tarhum=τὸ εὐώδες φυτὸν δρακόντιον, termentı=τερένθιθος, τερεθινθέλαιον, tirfil=τριφύλλι, üfteri=πτέρις, vışne=βύσσινον. Ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν ὑπέστη καὶ ἡ λέξις ihlamur γενομένη filamur κατὰ τὸ φιλύρα, τὸ κοινῶς καὶ παρ' ἡμῖν φλαμούρι.

¹⁾ Τὰ εἶδη τῶν μῆλων διακρίνονται ἐν τῇ Τουρκίᾳ ἐνίοτε ἐκ τοῦ τόπου τῆς προελεύσεως, ὡς Amasia elması, Ferik elması (μῆλον Ἀμασσίας, μῆλον Φερικ) κττ. Τὸ δεύτερον ἐκ τοῦ δήμου Ferik τῆς ὑποδιοικήσεως Canik τοῦ Πόντου, τοῦ ὁποῦ εἶναι ὀνομαστά τὰ μικρὰ μὲν καὶ ἐπιμήκη, ἀλλὰ εὐοσμα καὶ εὐγευστα μῆλα. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ μῆλο φιοίκι τῆς Ἑλληνικῆς.

²⁾ Οὐχὶ ὀρθὴ ἡ γνώμη τοῦ Rozenvalle σελ. 25 ὅτι ἡ λέξις εἶναι Τουρκικὴ. Εἶναι τὸ Ἑλληνικὸν ἀχλάδι, τοῦ ὁποῦ ἡ σημασία ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ Ποντικοῦ ἀχράδι. Τοῦτο σημαίνει τὴν ἀγρίαν ἀχλαδιὰ καὶ τὸν καρπὸν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἀπίδι, ὅπερ σημαίνει τὴν ἡμερὸν ἀχλαδιᾶ. Οὕτω καὶ ἐν τῇ Τουρκίᾳ τὸ ahlat λέγεται κατ' ἀντιθέσιν πρὸς τὸ armut, τὸ ὅποιον σημαίνει τὴν ἡμερὸν ἀχλαδιᾶ.

Ἐρωτᾶται τώρα ἂν οἱ Τούρκοι τὸ πρῶτον παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἐγνώρισαν τὰ φυτὰ ταῦτα ἢ τὰ ἐγνώριζον μὲν, ἀλλὰ δὲν τὰ εἶχον ὀρίσει δι' ἰδίων ὀνομάτων. Πιθανώτερον φαίνεται τὸ πρῶτον, διότι ὅσον πτωχὴ καὶ ἂν ἦτο ἡ γλῶσσά των, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ὀρίσουν ὀπωσδήποτε πράγματα, τῶν ὀποίων τὰ πλεῖστα ἦσαν χρησιμώτατα.

Ἴσως θὰ ἐνόμιζέ τις ἀπατόμενος ἐκ τῆς ὁμοιότητος εἶτι καὶ τὸ *pergis* εἶναι τὸ Ἑλληνικὸν *νάρκισσος*. Ἄλλ' ἐκ τούτου θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν *nargisos* ἢ *nargisoz* ἢ ἔστω καὶ *pergisos*. Ἡ λέξις συγγενῆς ἄλλως πρὸς τὸ *νάρκισσος* εἶναι Περσική.

Ὅτε τὸ πρῶτον οἱ Τούρκοι κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα ἐφάνησαν εἰς τὰ ἀνατολικά ὄρια τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους τοῦ Βυζαντίου, ἦσαν λαὸς σχεδὸν νομαδικός. Ἐπομένως ὡς στερούμενοι ὀργανώσεως κοινωνικῆς καὶ κρατικῆς δὲν ἠσχολοῦντο εἰς τὰ διάφορα ἐκεῖνα ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ ἐπαγγέλματα, τὰ ὅποια εἶναι ἀναγκαῖα εἰς πᾶσαν ὀργανωμένην κοινωνίαν. Αἱ βιοτεχνικαὶ γνώσεις των ἦσαν στοιχειώδεις ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς ἀπολιτιστούς καὶ κατὰ φύσιν ζῶντας λαούς. Ἄλλὰ καὶ ἀφοῦ ἐγνώρισαν τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ ὑπέταξαν τοὺς Ἑλληνας καὶ ἤρχισαν νὰ ὀργανωθοῦν κοινωνικῶς καὶ κρατικῶς κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν Ἑλλήνων, χωρὶς ὁμως καὶ νὰ προαγάγουν οὐδὲ νὰ συνεχίσουν τὸν πολιτισμὸν ἐκεῖνων, πάλιν ὡς δεσπόται ἤδη αὐτοὶ ἀπήξιον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἕνεκα τοῦ φυλετικοῦ χαρακτῆρος των νὰ ἀσχολοῦνται εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰ διάφορα βιοποριστικὰ ἐπαγγέλματα ἐκτὸς τῆς γεωργίας. Τὰ ἐθεώρουν ταπεινὰ καὶ μόνον εἰς τοὺς δούλους ἀρμόζοντα, διὸ καὶ ἐν ἀνάγκῃ κατέφευγον πάντοτε, ὅπου ἦτο δυνατόν, εἰς Ἑλληνας οἰκοδόμους, τέκτονας, ὑποδηματοποιούς, μεταλλουργούς, κλιεῖς κττ. Οὕτως ἐξηγοῦνται αἱ Ἑλληνικαὶ λέξεις τῆς Τουρκικῆς, αἱ ὅποια ἔχουν σχέσιν πρὸς τὰς διαφόρους τέχνας εἴτε στενὴν εἴτε ἀπομεμακρυσμένην. Πβ. *avlu* = αὐλή, *peribolos*, *anahtar* = ἀνοιχτήρι, *κλειδί*, *astar* = ἀστάρι, *barut* = πυρίτις, *cimbistra* = τοιμπίδα, *τριχολαβίς*, *demet* = δεμάτι, δέσμη σταχύων, *erganun* = ὄργανον μουσικόν, *fener* = φανάρι, *fira* = φύρα, ἐλάττωσις βάρους, *ἐμπορεύματος*, *fota* = βυτίον, *κρασοβάρελλον*, *μεσαιωνικὸν βούτα*, *herek* = χάραξ, *κοντάριον* πρὸς στήριξιν κλήματος, *huni* = χωνίον¹⁾, *iğrib* = γρίπη²⁾, *σαγήνη*, *irgat* = ἐργάτης, *iskele* = σκάλα, *iskemle*

¹⁾ Οὐχὶ Τουρκικὸν καθὼς νομίζει ὁ Rozenvalle σελ. 88.

²⁾ Διὰ τὸ ἀρκτικὸν ἰ ἰθὲ δ, τι ἀνωτέρω εἶπομεν περὶ τῶν ἀπο-συνφώνων ἀρ-χομένων λέξεων.

—σκαμνί, σκίμπους, iskufia ἢ üsküf = σκούφια, κάλυμμα κεφαλῆς, istabl = στάβλος, istif = στοιβάζς, kalem = κάλαμος, γραφίς, karfıca = καρφί, kavata = γαδάθα kerevet = κρεβάτι, kiler = κελάρι, kilif = κελύφι, θήκη, κάλυμμα, kilit = κλειδί, κλειδαριά, kiremit = κεραμίδι, kitara = κιθάρα, könder = κοντάρι, kristal = κρυστάλλι, kukulete = κουκούλλα, κάλυμμα κεφαλῆς ἐκ τοῦ τύπου κουκουλλέττα ὡς λέγεται ἐν Κύπρῳ, kulübe = καλύβη, kundak (ἐκ τοῦ κοντάκιον) = κόπανος δι-κέφαλος, ὁ ὑποκόπανος τοῦ ὄπλου, kura = κούπα, κύπελον, kutu = κουτί, κυτίον, litre = λίτρα, mahian καὶ muhan = μηχανὴ σιδηρουργείου, φουσητήρ, mandal = μάνδαλο ¹⁾, mandıra = μάνδρα, metro = μέτρον, musika = μουσικὰ ὄργανα, musikar = μουσικὸν ὄργανον, musiki = μουσική, organ ἢ urgan = ὄργάνι, σχοινίον, oya (ἐκ τοῦ ὄα, οὐγια) = δαντέλλα, pedavra = πέταυρον, λεπτιὴ σανίς χρησιμεύουσα εἰς κάλυψιν στέγης, pinakob = πινακωτή, μαζονόμος, plâka = πλάξ μεταλλικί, sirma = σύρμα μεταλλικόν, χρυσόνημα, sako = σάκκος, ἐπανωφέριον, sandaliye = πολυθρόνα, ἔδρα, sandık = ρεντούκι, soulına ἢ sulna = σωλήνα, σωλήν, takoz = σφαιρικὸν τεμάχιον ξύλου τακούνη, temel = θεμέλιον, tirpan = δρεπάνι, tolos = θόλος, trapeza = τράπεζα, tiyatro = θέατρον, üsküli ἢ üskül = σκουλλί, λαναρισμένον μαλλί, varios = βάρεια σφύρα τῶν λιθοξόων, varil = βαρέλιον. Ἐν πᾶσι ταύτοις βλέπει τις σαφῆ τεκμήρια τῆς ἐκπολιτιστικῆς ἐπιδράσεως, τὴν ὅποیان ἐδέχθησαν οἱ Τούρκοι παρὰ τῶν Ἑλλήνων.

"Ἄλλην τάξιν δανείων λέξεων ἀποτελοῦν τὰ ὀνόματα τῶν ἀσθενειῶν. Ἡ Τουρκικὴ γλῶσσα ἔχει τὴν λέξιν hastalık δηλοῦσαν καθέλου τὴν ἀσθένειαν, στερεῖται ὁμως λέξεων δηλοῦσῶν τὰ διάφορα εἶδη τῶν ἀσθενειῶν. Πρὸς πλήρωσιν τοῦ κενῷ τούτου κατέφυγεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν. Οὕτω λέγεται diabetis = διαβήτης, dusentarya = δυσεντερία, ekzima = ἔκζεμα, gangren ἢ kangren = γάγγραινα, israzmoz = σπασμός, νευρικὴ κίνησις τοῦ σώματος, kolera = χολέρα, lisargos = λήθαργος, malihulya = μελαγχολία ²⁾, sekiros = σκίρος, πρήσμα, οἴδημα σκληρόν, tifo ἢ

¹⁾ Οὐχί Τουρκικὸν καθὼς νομίζει ὁ Rozenvalle σελ. 157.

²⁾ Ἐν τῇ Τουρκικῇ ὑπάρχει ὁ λεγόμενος νόμος τῆς ἁρμονίας τῶν φωνηέντων (ahenk), καθ' ὃν ἂν τὸ φωνήεν τῆς ἀρκτικῆς συλλαβῆς εἶναι ἄθρον a, o, i, u καὶ τῶν ἐπομένων συλλαβῶν ὀφείλει νὰ εἶναι τοιοῦτον, ἂν δὲ τοῦναντίον μαλακὸν e, i, ö, ü καὶ τῶν ἐπομένων ὁμοίως μαλακόν. Οὕτω λέγεται μὲν sarilmak, kazdırmak, ἀλλὰ serilmek, gezdirmek, ὅπου αἱ συλλαβαὶ ril-ril, dir-dir καὶ mak-

tifüs=τύφος. Εἰς ταῦτα προσθετέον καὶ τοὺς λατρικοὺς δρους gargara=γαργάρα, siringa=σούριγξ, κλύσμα, ἐνεσις. Τὸ ἐντεῦθεν προκύπτει ἀναγκαιὸν συμπέρασμα εἶναι ὅτι οἱ Τούρκοι ἀσθενοῦντες κατέφευγον εἰς Ἑλληνας ἰατροὺς, διότι Τούρκοι ἰατροὶ δὲν ὑπῆρχον ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας. Ἄλλὰ καὶ ἂν ὑπῆρχον, ἐπροτιμῶντο ἐνίοτε οἱ Ἕλληνες. Ὡς γνωστὸν δὲ καὶ οἱ σουλτάνοι εἶχον ἐνίοτε ἰδίους ἰατροὺς Ἑλληνας.

Καὶ ὀνόματα φαγητῶν, ἐδεσμάτων καὶ καρυκευμάτων ἐδανείσθη ἡ Τουρκικὴ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς παρὰ τὸ ἀναντίρρητον γεγονός ὅτι τὸ Τουρκικὸν ἐδεσματολόγιον καὶ τὸ σχετικὸν ὀνοματολόγιον εἶνε πλουσιώτατον. Πδ. köfte (ἐκ τοῦ κοφτός)=κιοφτές, köfter=κοπή, μουστόπιττα, οἰνοῦττα, lalânga=μεσαιωνικὸν λαλάγγη ἢ λαλλάγγιον, τηγανίτα, pelte=πολτός, rihti=πηχτή, εἶδος φαγητοῦ, pide=πίττα, plaki=εἶδος φαγητοῦ.

Εἰς τὰς ἀνωτέρω λέξεις προσθέτομεν καὶ τὰς ἐξῆς, αἱ ὁποῖαι δὲν δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν εἰς ὠρισμένας κατηγορίας. afyon=ὄπιον, Ağustos=Aύγουστος, aftos=ἐραστής κατ' εὐφημισμὸν, ὡς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ λέγεται ὑπὸ γυναικὸς ὁμοίως εὐφημητικῶς καὶ τὸ αὐτὸς καὶ τὸ ἐκεῖνος ἐπὶ τοῦ συζύγου, aftos pios=περιφρονητικῶς ἐπὶ οἰουδήποτε προσώπου, amiu=ἀμήν, γένοιτο, Anadolu=Ἄνατολή, Μικρὰ Ἀσία, angarya=ἀγγαρεία, delta=τὸ δέλτα τῶν ἐκβολῶν ποταμοῦ, dinar=ἀρχαῖον χρυσοῦν νόμισμα, efenti=ἀφέντης¹), fantaziye=φαντασία, ἐπίδειξις, fora! (ἐπίρρημα)=ἔξω! ἀνοίξτε! (πδ. βγάζω στὰ φόρα=ἀποκαλύπτω), hora καὶ ἐν Πόντῳ horon=χορός, horata=χωρατό. ἀστεῖσμός, horyat=χωριάτης, ἀγροῖκος, iskelet=σκελετός, istalağtit ἢ istalağmit=σταλακίτης, kedi=γατί, γάττα, kerata=κερατᾶς, kleftaci=κλέπτης, kola=κόλλα ἀμύλου, koma=κόμμα ὡς δρος γραμματικὸς, kukla=κούκλα, πλαγγών, kukulya=βομβύκιον μεταξοκώληκος, kuluc̣ka

---

mek ἂν καὶ γραμματικῶς αἱ αὐταὶ προφέρονται διαφόρως ἀναλόγως τῆς ἀρκτικῆς συλλαβῆς. Ὁ νόμος οὗτος δὲν ἐφαρμόζεται εἰς τὰς Ἑλληνικὰς λέξεις πανταχοῦ. Λέγεται μὲν λ.χ. abli, kadirga, panayir, rihti, samandira μετὰ ἀδρόῦ 1, ἀλλὰ makina, mastika, malihulya, sofî μετὰ μαλακοῦ 1. Ἐπειτα παρατηρεῖται ὅτι τὸ προστιθέμενον ἐν ἀρχῇ τῶν ἀπὸ s+συνφώνων ἀρχομένων λέξεων ἄλλοτε μὲν εἶναι μαλακόν, ἄλλοτε δὲ ἀδρόν, οἷον iskarmoz, iskara, iskorpit, istakoz, ἀλλὰ ispanak, ispazmoz κτ., τοῦτο δὲ ἀσχετῶς πρὸς τὰ ἐπόμενα φωνήεντα.

¹) Περὶ τῆς λέξεως ἔγραψεν εἰδικὴν μελέτην ὁ Jean Psichari. Ἰδὲ Quelques travaux de linguistique, de philologie et de littérature helléniques, Paris 1930, τόμ. 1, 795 - 830.

= κλώσσα, Iehuna ἢ Iögusa=λεχῶνα, Mart=Μάρτιος, martoloz=ἀμαρτωλὸς ἢ ἔνοπλος ἐθελοντῆς, ἄλλοτε πειρατῆς τοῦ Δουνάδεως¹⁾, margya=μαργιά, προβατίνα, Mayis=Μάιος, mastar (ἐκ τοῦ μαστάρι)=πρώτη πηγῆ, πρώτη ἀρχή, αἰτία, γένεσις, mermer=μάρμαρον, metelik (ἐκ τοῦ μεταλλικόν)=νόμισμα χαλκοῦν, mizitra=μιζήθρα, omuz=ὠμος²⁾, orfana (ὀρφανή)=ὀπηρετρία, palikarya=νέος Ἑλληγν, palyos=παιδίος Εὐρωπαῖος πρόξενος, pirepoli=πρόπολις, ἡ ὕλη, δι' ἧς αἱ μέλισσαι χρίουν τὰς ὀπὰς τῆς κυψέλης, sabun=σαποῦνι, salya=σάλι, σίελος, sinor ἢ sinir=σύνορον, sira=σειρά, γραμμῆ, στίχος, ἀράδα, sirto=συρτὸς χορός, sofi=φιλόσοφος μυστικιστῆς, sofu=εὐλαβής, θρησκευτὸς, tayfun=τυφών, καταιγίς, trağani=ὀ παράγων ξηρὸν κρέτον τραγόμενος, τραγανός, yelloz (ἐκ τοῦ γέλως)=πόρνη, μοιχαλίς, ἦτοι ἔπεριγελῶς τοῦ κόσμου. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λέξεων ἀξία ἰδιαιτέρας παρατηρήσεως εἶναι ἡ λέξις sinor. Εἶναι πολὺ διδασκτικῆ, διότι μαρτυρεῖ, ἂν δὲν ἀπατώμαι, ὅτι οἱ Τοῦρκοι προτοῦ γνωρίσουν τοὺς Ἑλληγνας καὶ τὸν Ἑλληγνικὸν πολιτισμὸν δὲν εἶχον ἔννοιαν τῆς ἐγγείου κτήσεως καὶ τῆς κοινωνικῆς ἄρα ὀργανώσεως.

*
* *

Εἰς τὰ ἐκ τῆς Ἑλληγνικῆς δάνεια προσθετέον καὶ τὰς λέξεις ἐκείνας.

¹⁾ Ἡ λέξις martoloz εἶνε τύπος συγκεκομημένος τοῦ ἀμαρτωλός. Ἡ ἀφαίρεσις τοῦ α ἐγένετο ἐν τῇ Ἑλληγνικῇ, διότι ἐν τῇ Τουρκικῇ δὲν συμβαίνουν ἀφαιρέσεις φωνηέντων. Ἐπομένως οἱ Τοῦρκοι ἤκουον παρὰ τῶν Ἑλλήνων μαρτωλός καὶ τὸν τύπον τοῦτον παραλαβόντες εἶπον martoloz. Ἡ γνῶσις τοῦ Τουρκικοῦ τούτου martoloz εἶναι πολὺτιμος διὰ τὸ ἔτυμον τῆς Ἑλληγνικῆς λέξεως ἀμαρτωλός, διὰ τὸ ὅποιον πολλὰ ἐγράψασαν. Ἐλέγετο κατ' ἀρχὰς ἀμαρτωλός - μαρτωλός καὶ ἔπειτα ἐκ παρατυμολογίας πρὸς τὸ ἄρματα ἐλήθη ἀμαρτωλός. Τοῦτο ἐδίδαξαν ἡδὴ ὁ σεβαστὸς καθηγητῆς κ. Γεώργιος Χατζιδάκις εἰς τὰ Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληγνικά 2,503 (πβ. καὶ Δεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς μέσης καὶ νέας Ἑλληγνικῆς 6, 18) καὶ ἐπομένως πᾶσα ἄλλη ἐτυμολογία εἶναι πλημμελής. Τὸ ἀμαρτωλός ἡδύνατο νὰ γεννηθῆ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀμαρτωλός καὶ ἀπὸ τοῦ μαρτωλός.

²⁾ Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀμφέβαλλον ἂν ἡ λέξις omuz εἶναι Ἑλληγνικῆ ἢ Τουρκικῆ κατὰ σύμπτωσιν ὀμοιζούσα πρὸς τὸ ὠμος, διότι κατὰ τὰ πολλὰ εἰς -ος Ἑλληγνικά παραληφθέντα ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς θὰ ἔπρεπε νὰ λέγεται omos ἢ omoz. Πβ. τὰ εἰρημένα armoz, iskarmoz, ispazmoz, kolyos κττ. Ἐπειδὴ ὀμως παρετήρησα ὅτι ὁ κωνὸν οὗτος τῆς διαθέσεως τῆς καταλήξεως -ος ἐν τῇ Τουρκικῇ δὲν εἶναι ἂν. εἰςίρητος, διότι λέγεται καὶ okyanus=ὠκεανός, tavus=ταῶς, ἐπαίθηθη τέλος ὅτι ἡ λέξις εἶναι Ἑλληγνικῆ.

αί ὁποῖαι εἶναι μὲν ξένοι, πρὸ πάντων Ἰταλικά, ἀλλ' εἰσῆλθον εἰς αὐτὴν διὰ τῆς Ἑλληνικῆς. Ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ οὐχὶ ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν ἄλλων γλωσσῶν εἰσῆχθησαν, δὲν εἶναι τόσον ὅτι αἱ λέξεις αὗται εἶναι δημῳδαί καὶ κοιναὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ, ἀλλ' ὁ ἐξῆς. Πρῶτον, οἱ Τούρκοι πολὺ πρότερον ἐγνώρισαν τοὺς Ἑλληνας, εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ὁποίων ἐφέροντο αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος λέξεις, καὶ βραδύτερον τοὺς ἄλλους λαούς. Οὐδεὶς ὁ δυνάμενος νὰ ἀμφισβητήσῃ τὸ γεγονός ὅτι οἱ Τούρκοι τὸν ναυτικὸν βίον ἐγνώρισαν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας. Ἐπομένως καὶ τοὺς ναυτικούς ἔρους παρέλαβον παρ' αὐτῶν. Αἱ λέξεις ἄρα filika=φελούκα, ἐφόλκιον, firtina=φουρτούνα, τρικυμία, gumena=ἄλυσις ἀγκύρας, kapina=θαλαμίσκος πλοίου, heya mola καὶ siya, τὰ γνωστὰ ναυτικά παραγγέλματα, εἰσῆχθησαν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς Ἰταλικῆς. Ὁμοίως καὶ αἱ ἐπόμεναι λέξεις antika=ἀντίκα¹⁾, ἀρχαῖον ἀντικείμενον, balo=μπάλος, banyo=μπάνιο, batarya=μπαταρία, κανονιστοιχία, bora=μπόρα, καταιγίς, fistan=φουστάνι, fodra=φρόδρα λεγόμενον ἐκ παραλήλλου πρὸς τὸ astar, gazia=γαζία, τὸ φυτὸν ἀκακία ἢ Φαρνεσιανή, kaparo=καπάρο, kamara=κάμαρα, kamelya=καμέλια, kasa=κάσα, kontra=κόντρα, ἐναντίον, konserve=κονσέρβα, kopya=ἀντιγραφὴ, kordele=κόρδέλλα, krema=κρέμα, lampa=λάμπα, lotarya=λοταρία, maryol=μαργιόλος, πανοῦργος, δόλιος, ἀπατεῶν, moloz=μόλος, μικραὶ πέτραι χρησιμοποιοῦμεναι ἐν τῇ οἰκοδομικῇ, renga=ρέγγα, salamandra=σαλαμάντρα, εἶδος σαύρας, salamura=σαλαμούρα, salata=σαλάτα, vanilya=βανίλια, vizita=βίζιτα, çapa=τσάπα. Ἀλλὰ muzika ἢ mizika=μουσικὴ κατ' εὐθείαν ἐκ τῆς Ἰταλικῆς, διότι ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ἔχομεν τὸ musiki.

Ἡ λέξις kokona=δέσποινα Ἑλληνίς, εἰσῆχθη ἐκ τῆς Ρουμανικῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ ἐκ τούτης εἰς τὴν Τουρκικὴν. Τὴν λέξιν ἔμαθον πρῶτον οἱ Ἕλληνες τοῦ Φαναρίου οἱ συχρὴν ἐπικοινωνίαν ἔχοντες πρὸς τοὺς Ρουμάνους κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας καὶ ὠνόμασαν κοκόναν τὴν δέσποιναν, τὴν κυρίαν ὡς λέγομεν σήμερον. Ὅτι δὲ ἡ λέξις ἐν τῇ Τουρκικῇ σημαίνει δέσποινα Ἑλληνίς καὶ

¹⁾ Ἡ γνώμη τοῦ Rozenvalle σελ. 32, ὅτι ἡ λέξις εἰσῆχθη ἀντιστρόφως διὰ τῆς Τουρκικῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν εἶναι ἐσφαλμένη διὰ τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους εἴπομεν ἀνωτέρω.

ταῦτο τεκμήριον ἀσφαλές ὅτι παρὰ τῶν Ἑλλήνων παρέλαβον αὐτὴν οἱ Τούρκοι. Ὡνόμασαν δηλαδὴ τὴν Ἑλληνίδα δι' Ἑλληνικῆς λέξεως, ὅπως ἀκριβῶς ἐχρησιμοποίησαν λέξεις Ἑλληνικὰς δηλοῦσας πράγματα, ἐνόματα καὶ ἐννοίας χριστιανικὰς, καθὼς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἐνῶ τὴν Ὄθωμανίδα ἔλεγον hanum. Οὕτως ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλήφθησαν αἱ ὡσαύτως Ρουμνικῆς καταγωγῆς λέξεις velense—βελέντζα (Ρουμαν. velintza), papara=παπάρα, ἔδεσμά τι, mamaliga=μαμαλίγκα, εὐτελές τι ἔδεσμα ἐξ ἀλεύρου ἀραβοσίτου¹⁾, karavana=μέγα καὶ ἀβαθὲς πινάκιον, (Ρουμαν. caravani=πλατεῖα περισκελῆς), gayda=γκάιτα, ἀσκαυλος (Ρουμαν. gaida).

Ἐπειτα αὐτὴ ἡ γραμματικὴ μορφή μερικῶν λέξεων ἢ καὶ φθόγγοι τινὲς αὐτῶν μᾶς ἀναγκάζουν νὰ πεισθῶμεν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς προελεύσεως τῶν. Π.χ. τὸ iskarpin ἐκ τοῦ σκαρπίνι, διότι ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ θὰ ἔπρεπε νὰ λέγεται ὡς κανονικῶς συμβαίνει ἀνευ οὐδεμιᾶς μεταβολῆς eskarpen, ἐκ δὲ τοῦ Ἰταλικοῦ skarpino ἢ iskarpino. Ὁμοίως αἱ λέξεις karina, marangoz, iskandil (βολὴ πρὸς καταμέτρησιν τοῦ βάρους ὕδατος), konsolos, taraça ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν καρῖνα, μαραγγός, σκανδάλι, κόνσολος (οὕτως ἐν Πόντῳ), ταράτσα καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν Ἰταλικῶν marangone, scandaglio, console, terrazzo. Ἐπίσης τὸ palavra ἐκ τοῦ παλάβρα καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ Ἰσπανικοῦ palabra. Τὴν λέξιν ὡς γνωστὸν μετέφερον εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ ἐξ Ἰσπανίας ἀποικοὶ Ἑβραῖοι. Αἱ λέξεις barbunya=μπαρμπούνη, bezelye=μπιζέλι, domates=ντομάτα, ispitalya=νοσοκομεῖον, patates=πατάτα, piyata=πιάτο, sardalya ἢ sardalye=σαρδέλλα, sigara=σιγάρο κττ. ἀναμφιβόλως ὄχι ἐκ τῆς Ἰταλικῆς, διότι, ὡς θὰ ἴδωμεν ἔπειτα, ἔχουν γραμματικὴν μορφήν τῶν πληθυντικῶν τῆς Ἑλληνικῆς μπαρμπούνια, μπιζέλια, ντομάτες, σπιτάλια, πατάτες, πιάτα κτλ. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τὸ mağaza (ἐκ τοῦ μαγαζιά)=μαγαζὶ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς Ἀραβικῆς ἢ ἄλλης γλώσσης, ἀδιόφορον πόθεν ἢ πρώτη ἀρχὴ τῆς λέξεως.

Οὕτω λοιπὸν διὰ λόγους ἱστορικοὺς καὶ γραμματικοὺς ἀναμφισθητῆτους εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ δεχθῶμεν τὴν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς προέλευσιν πολλῶν λέξεων, τὰς ὁποίας ἐκ πρώτης ὄψεως θὰ ἐνόμιζέ τις Ἰταλικὰς ἢ ἄλλας.

*
* *

¹⁾ Ἡ γνώμη τοῦ Rozenvalle σελ. 165, ὅτι ἡ λέξις εἶναι Τουρκικὴ παραγωγή ἐκ τῆς ρίζης ma ἢ mama δηλοῦσης ἐν τῇ παιδικῇ γλώσσῃ τροφὴν ἢ ἐπιθυμίαν τοῦ τρώγειν, δὲν εἶναι ὀρθή.

Ἀντιστρόφως δὲ πολλαὶ λέξεις Ἑλληνικαὶ δὲν ἐλήφθησαν πραγματικῶς ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ δι' ἄλλων γλωσσῶν, εἰς τὰς ὁποίας πρότερον εἰσηλθόν. Αἱ λέξεις *defter* ἢ *tefter* (βιβλίον λογιστικόν) ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ διφθέρα, *felsefe* = φιλοσοφία, *findik* ἐκ παλαιότερου τύπου *bindik* = Ποντικὸν κάρυον, *φουντούκι*, καὶ *seytan* = σατανᾶς ἐλήφθησαν ἐκ τῆς Ἀραβικῆς. Ἄλλας δὲ καὶ πρὸ πάντων ἕρους ἐπιστημονικοῦς παρέλαβον ἐσχάτως οἱ Τούρκοι ἐκ τῆς Γαλλικῆς. Πρὸς διακρίσιν τούτων χρειάζεται πολλὴ προσοχή, διότι ἄλλως δύναται τις νὰ ἀπατηθῆ νομίζων τὸ ἐναντίον. Τὰ ἀσφαλέστερα τεκμήρια τῆς ἐκ τῆς Γαλλικῆς προελεύσεως λέξεώς τινος εἶναι πρῶτον αὐτὴ ἢ γραμματικὴ οὕτως εἰπεῖν μορφή τῆς λέξεως καὶ δεύτερον ἢ χρῆσις. Π. χ. αἱ λέξεις *ançiklopedi*, *biyoloji*, *diplomasi*, *dizanteri*, *filoloji*, *filozofi*, *fizioloji*, *jeoloji*, *mitoloji*, *petagoji*, *psikoloji* εἶναι ἐκ τῶν Γαλλικῶν *encyclopédie*, *biologie*, *diplomatie*, *dysenterie* κτλ., διότι ἂν ἦσαν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς, θὰ ἔπρεπε νὰ λέγωνται *enkiklopedya*, *violoğya*, *diplomatyay*, *disenteryay*, (ὅπως καὶ ἀληθῶς λέγεται ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν *dusentaryay*), *filoloğya*, *filosofya*, *fisioloğya*, *ğeoloğya* κτλ., ἀλλὰ *çinkoğrafya*, *fantaziye*, *fotoğrafya*, *kosmoğrafya*, *tipoğrafya* ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν *τσιγκογραφία*, *φαντασία*, *φωτογραφία*, *κοσμογραφία*, *τυπογραφία*, διότι ἂν ἦσαν ἐκ τῆς Γαλλικῆς, θὰ ἔπρεπε νὰ λέγωνται *zinkografi*, *fantezi*, *fotografi*, *kozmoografi*, *tipografi*. Καὶ ἐπίδρασιν τούτων τούτων ἐλέχθη καὶ *cografya* ἀντὶ *cografi* ἐκ τοῦ *géographie*. Ὅμοιος αἱ λέξεις *barbar*, *daktilograf*, *filozof*, *fonograf*, *fosfor*, *fotoğraf*, *ortodoks*, *panik* ἐκ τῶν Γαλλικῶν *barbare*, *dactylographe*, *philosophe*, *phonographe*, *phosphore*, *photographe*, *orthodoxe*, *panique*, διότι ἄλλως θὰ ἐλέγοντο *barbaros*, *daktilografos*, *filosofos*, *fonografos*, *fosforos*, *fotoğrafos*, *ortodoxos*, *panikos*. Ὡς ἀνωτέρω παρατηρήσαμεν αἱ εἰς —ος Ἑλληνικαὶ λέξεις διατηροῦν καὶ ἐν τῇ Τουρκικῇ τὴν κατάληξιν ἀμετάβλητον ἢ μεταβεβλημένην εἰς —oz, καθὼς *diakos*, *piskopos*, *lipsos*, *istavroz*, *armoz*, *abanoz* κτλ. Αἱ λέξεις *dram*, *program*, *sistem* ἐκ τῶν Γαλλικῶν *drame*, *programme*, *système*, διότι ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν θὰ ἐλέγοντο *drama*, *programma*, *sistima*, ὡς ἀληθῶς ὑπάρχουν λέξεις τῆς Τουρκικῆς λήγουσαι εἰς —a, ἀλλὰ *diploma*, *propaganda* ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν *δίπλωμα*, *προπαγάνδα*, διότι ἐκ τῶν Γαλλικῶν θὰ εἶχομεν *diplom*, *propagand*. Ὡσαύτως *bronşit*, *protestan* ἐκ τῶν Γαλλικῶν *bronchite*, *protestant*, διότι ἄλλως θὰ ἐπερίμενέ τις *bronhit* καὶ *protestant* καθὼς ἀκριβῶς *des-*

pot, loġofet, metropolit ἐκ τοῦ δεσπότης, λογοθέτης, μητροπολίτης. Ἐπίσης skandal ἐκ τοῦ scandale, διότι ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν skandalo ἢ skandala. Τὸ müzik ἐκ τοῦ musique, ἀλλὰ παρὰ τοῦτο musiki ἐκ τοῦ μουσική. Ἐπειτα aristokrat=εὐγενής, atlas=χάρτης γεωγραφικός, eter=αιθήρ (τὸ γνωστὸν πτητικὸν ὑγρὸν) ἐκ τῶν Γαλλικῶν aristocrate, atlas, éther, διότι αἱ σημασίαι αὐτῶν ὑπάρχουν μόνον ἐν τῇ Γαλλικῇ, ἐξ ἧς εἰσηλθον καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν. Οὕτω καὶ amfiteatr ἐκ τοῦ amphithéâtre, ἀλλὰ tiyatro ἐκ τοῦ θέατρο.

Αὕτη εἶναι ἡ ἀκολουθητέα μεθοδικὴ ἔρευνα πρὸς διάκρισιν τῶν ἐκ τῆς Γαλλικῆς καὶ Ἑλληνικῆς δανείων καὶ ταύτην ἐφαρμύζοντες δὲν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ σφαλῶμεθα ὑπολαμβάνοντες λ. χ. ὡς Ἑλληνικὰ τὰ Γαλλικὰ akasya,=ἀκακία, antiseptik=ἀντισηπτικόν, helyosta=ἡλιοστάτης, karakter=χαρακτήρ, kriz=κρίσις, kritik=κριτική, üra-nüs=Οὐρανός, ὁ γνωστὸς πλανήτης, protocol=πρωτόκολλον, telefon=τηλέφωνον, teleskop=τηλεσκόπιον, telegraf=τηλέγραφος, termometre=θερμόμετρον κτλ. ¹⁾

* * *

Πλὴν τῶν λέξεων ἡ Τουρκικὴ ἐδανείσθη ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ γραμματικά τινα στοιχεῖα. Οὕτω Ἑλληνικὴ εἶναι ἡ τοπικὴ κατάληξις —ya. εἶναι περίεργον τοῦτο, διότι ἐν τῇ Τουρκικῇ ὑπάρχει παλαιόθεν ἡ Περσικὴ κατάληξις -istan, δι' ἧς σχηματίζονται τοπωνύμια ἐξ ὀνομάτων ἔθνικων, ὡς Acem—Acemistan (Πέρσης—Περσία), Afġan (Ἄφγανός)—Afġanistan, Arap (Ἄραψ)—Arabistan, Bulgar (Βούλγαρος)—Bulgar-

¹⁾ Ἐπ' ἐσχάτων ἤρχισεν νὰ εἰσλαύνη εἰς τὴν Τουρκικὴν πλῆθος Γαλλικῶν λέξεων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὄροι τεχνικοί, τῶν ὁποίων ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην, ἐφόσον παρέλαβεν αὐτὰς μαζὶ μὲ τὰ δηλούμενα πράγματα ἢ τὰς ἐνοίας. Πῆ. frak, fren, konferans, konfeti, konfor, kongre, konkur, konser, konservatuar, konsol, konsomasyon, kont, kontak, kontrol, konyak. koridor, kredi, krep, κτλ. κτλ. Ὁ διωγμός, τὸν ὁποῖον ἀκήρυξαν τώρα οἱ Τοῦρκοι καὶ κατὰ τῶν ξένων λέξεων, θὰ ἐπεκταθῆ καὶ εἰς τὰς Γαλλικὰς λέξεις; "Ἄν ναι, τότε πῶς θὰ ἀποδοθῆ ἡ ἔννοια τοῦ konferans, konser, kontrol κτλ., ἐφόσον ἡ πτωχὴ Τουρκικὴ γλῶσσα δὲν δύναται τίποτε νὰ προσφέρῃ; "Ἡ μήπως ἀντὶ τῶν Γαλλικῶν θὰ προτιμήσουσιν τὰς Ἑλληνικὰς συνδιδάσκεις, διάλεξις, συναυλία, ἔλεγχος; "Ἄν ὅχι, τότε ἴσως οὐδέποτε νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς στέππας τοῦ Τουρκεστάν, ὅπου δὲν θὰ ἔχουν ἀνάγκην οὔτε ἀπὸ διαλέξεις οὔτε ἀπὸ συναυλίας.

istan, Hindi (Ἰνδός)—Hindistan, Kürt (Κοῦρδος, Καρδοῦχος)—Kürdistan, Macar (Οὐγγρος)—Macaristan, Moğol (Μογγόλος)—Moğolistan, Sırp (Σέρβος)—Sırbistan, Türk (Τούρκος)—Türkistan, Yunan (Ἕλλην)—Yunanistan κτλ., παρὰ ταῦτα ὅμως λέγεται Almanya (Γερμανία), Asya (Ἀσία), Avustralya (Αὐστραλία), Avusturya (Ἀυστρία), Ispanya (Ἰσπανία), Italya (Ἰταλία), Japonya (Ἰαπωνία), Kafkasya (Καυκασία, Καύκασος), Laponya (Λαπωνία), Okyanusia (Ὠκεανία), Polonya (ἀλλὰ καὶ Lehistan, Πολωνία), Prusya (Πρωσία), Roumanya (Ρουμανία), Rusya (Ρωσία), Sardunya (Σαρδηνία), Sırbıye (παρὰ τὸ Sırbistan, Σερβία), Türkiye (Τουρκία). Φαίνεται ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν χωρῶν, τὰ ὅποια ἔμαθον παρὰ τῶν Ἑλλήνων, παρέλαβον ὅπως τὰ ἤκουσαν προφερόμενα μετὰ τῆς ἰδίας καταλήξεως—ία γενομένης κατόπιν ἀναδιδιασμοῦ τοῦ τόνου—γα κατὰ συνίζησιν ¹⁾.

Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως ὅτι τὸ ὄνομα τῆς ἰδίας χώρας φέρει κατάληξιν Ἑλληνικὴν προφανῶς πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τοῦ Türkistan τὴν μεγάλην χώραν τῆς Ἀσίας, ἢ ὅποια εἶναι ἡ πρώτη κοίτις τῆς Τουρκικῆς φυλῆς. Ὡς γνωστὸν μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τὸ ἔθνικὸν ὄνομα Türk ἐνομιζέτο ἐξευτελιστικὸν καὶ οὐδέποτε οἱ Τούρκοι μετεχειρίζοντο αὐτό, εἰμὴ ὁσάκις ἤθελον νὰ χλευάσουν ὁμόφυλόν τινα. Ἀντὶ τούτου ἦτο εὐχρηστον τὸ Müslüman, ἦτοι Μουσουλμάνος, ὅπερ σημαίνει πιστὸς ἀπὸ θρησκευτικῆς ἀπόψεως ὡς παρ' ἡμῖν τὸ Χριστιανός, ἢ τὸ Osmanlı, ἦτοι ἀπόγονος τοῦ Ὄσμαν, τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ νέου μετὰ τοὺς Σελτσουκίδας Τουρκικοῦ κράτους, τὸ ὅποσον συνήνωσε πρὸς ἑαυτὸ ὅλα τὰ μικρὰ Σελτσουκικὰ κράτη τῆς Ἀνατολῆς καὶ κατὰ μικρὸν αὐξηθὲν εἰς δύναμιν κατέλυσεν ὀριστικῶς τὴν Βυζαντιακὴν αὐτοκρατορίαν. Καὶ τὸ κράτος ὠνομάζετο devlet-i- Osmani (κράτος Ὄσμανικόν) καὶ ἡ γλῶσσα lisan-ı- Osmani (γλῶσσα Ὄσμανική). Σήμερον ὅμως οἱ νέοι ἄνδρες τῆς Τουρκίας, οἱ τοσαῦτα καινοτομήσαντες καὶ καινοτομοῦντες, ἀπεσοράκισαν τὰ ὀνόματα ταῦτα τὰ ἀνακαλοῦντα εἰς τὴν μνήμην αὐτοκρατορίαν πρὸ πολλοῦ διαλυθεῖσαν, ἀπήλλαξαν τὸ Türk τῆς χλευαστικῆς του σημασίας καθιερώσαντες αὐτὸ ὡς ἐπίσημον ἔθνικὸν ὄνομα καὶ τὴν πατρίδα ὠνόμασαν Türkiye διὰ καταλήξεως Ἑλληνικῆς. Κατ' ἀνάγκην ἐξήρσεσαν αὐτὴν τῆς

¹⁾ Ὅλος διάφορος εἶναι ἡ Τουρκικὴ κατάληξις -γα ἀπαντῶσα εἰς ὀσιστικὰ πρωτότυπα, οἷον eskya=ληστής, esya=τὰ ὑπάρχοντα, kaya=βράχος, matya=ἔλκος, derya=θάλασσα, secaya=χαρακτῆρες, sermaya=κεφάλαιον ἐμπορικῆς ἐπιχειρήσεως.

ξενηλασίας και τοῦ ἀπηνουῶς διωγμοῦ, διότι νομίζοντες ἑαυτοὺς αὐτόχθονες κατοίκους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν ἠθέλησαν νὰ διαρρήξουν πάντα δεσμὸν πρὸς τὴν ἀληθινὴν πατρίδα των Türkistan. Ἐκ τοῦ Türkiye ἐπλασαν, παρὰ τὸ Türk, νέον ἐθνικὸν ὄνομα τὸ Türki-yeli σημαῖνον και Τουρκος και Τουρκικός.

Ἑλληνικὴ ὠσαύτως εἶναι ἡ κατάληξις —ιάτικα¹⁾, τὴν ὁποίαν εὕρισκόμεν εἰς τὴν λέξιν asariatika=ἀρχαῖα μνημεῖα, ἐκ τοῦ asar=μνημεῖα, ἔργα, ἐντεῦθεν δὲ και τὰ περιφραστικὰ ὀνόματα asariatika ilmi=ἀρχαιολογία και asariatika alimi=ἀρχαιολόγος. Καὶ ἐνταῦθα μὲν ἔχομεν ὄνομα παράγωγον ἐκ πρωτοτύπου Τουρκικῆς λέξεως και παραγωγικῆς καταλήξεως Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ και τὸ ἀντίστροφον παρατηρεῖται ὡς μαρτυρεῖ τὸ kleftaci=κλέφτης, ὅπερ ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ κλέφτης και τῆς τὸ δρῶν πρόσωπον δηλοῦσης τουρκικῆς καταλήξεως ci.

* * *

Ἐνταῦθα γενικῶς νομίζομεν ὅτι δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ ὑπομνήσωμεν εἰς τὸν ἀναγνώστην τὸ ἐξῆς. Παρέλαβεν ἡ Τουρκικὴ γλῶσσα λέξεις ἔχει μόνον ἐκ τῆς κοινῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ και ἐκ τῶν ιδιωμάτων αὐτῆς. Τὴν ὑπόμνησιν ταύτην κρίνομεν ἀναγκαίαν, ἵνα μὴ τυχὸν γεννηθοῦν δισταγμοὶ τινες περὶ τῆς Ἑλληνικῆς καταγωγῆς ἐνίων ἐξ αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι ὡς ιδιωματικαὶ εἶναι ἀγνωστοὶ εἰς αὐτόν, ἢ περὶ τῶν ἀσυνήθων ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γραμματικῶν τύπων ἢ περὶ τῶν σημασιῶν, αἱ ὁποῖαι, ἄς τὸ εἰπωμεν ἐν παρόδῳ, εἶναι πᾶσαι Ἑλληνικαί. Οὐδεμία νέα σημασία ἐν τῇ Τουρκικῇ κατ' ἐξέλιξιν ἢ μεταφορικὴν χρῆσιν, διότι γενικὸν χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς Τουρκικῆς εἶναι ἡ πενία εἰς τὰς σημασιολογικὰς ἐξελίξεις και τὰς μεταφορικὰς χρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν θαυμάσιον πλοῦτον εἰς ἄλλας γλώσσας. Ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὰ πράγματα. Τὸ saganos (καρκίνος) ἔχει ἐν τῇ Ἑλληνικῇ περιουρισμένην ἔκτασιν λεγόμενον μόνον εἰς τινὰ ιδιώματα. Τὸ kukulete ἀντὶ kukula (κάλυμμα κεφαλῆς) ἐξηγεῖται μόνον ἐκ τοῦ Κυπριακοῦ κουκουλέττα. Τὸ yalı (γιαλός) ἐκ τοῦ ἐν Μυδύτῳ γιαλί. Τὸ köfter (οἰνοῦττα) ἐκ τοῦ ἐν Σύμῃ κοφτούρι. Τὸ lehuna ἐκ τοῦ κοινοῦ λεχῶνα, ἀλλὰ τὸ παρὰ τοῦτο λεγόμε-

¹⁾ Περὶ τῆς καταλήξεως ταύτης ἐπραγματεύθη ὁ καθηγητῆς κ. Γεώργιος Χατζιδάκις ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν 9 (1912 / 13) 37 κέ.

νον löğusa ἐκ τοῦ Ποντικῆς λογοῦσα. Τὸ pınakob (πινακωτή) δὲν ἐξηγεῖται ἄλλως εἰμὴ ἐκ τοῦ Ποντικῆς πινακόπον ὑποκοριστικῆς τοῦ πινακι ἐκ παλαιότερου τύπου πινακόπουλλον. Τὸ demet (δεμάτι) ἀντι dema, organ (ὄργάνι, σχοινίον) ἀντι organo καὶ sinor (σύνορον, ἔριον) ἀντι sinoro ὁμοίως ἐκ τῶν Ποντικῶν δεμάτι ἐκ τοῦ δέμα, ὄργάνι ἐκ τοῦ ὄργανο δηλοῦντος τὸ σχοινίον κατὰ τὸ σχῆμα κατ' ἐξοχὴν καὶ συνόρι. Τὸ plaki (εἶδος φαγητοῦ ὠσάτως ἐκ τοῦ Ποντικῆς πλακι=πλάξ λιθίνη, ἐπὶ τῆς ὁποίας ψήνεται πίττα, συνεχδοχικῶς καὶ αὐτὴ ἢ πίττα, κατ' ἐπέκτασιν δὲ φαγητόν τι. Τὸ tarhun (τὸ εὐώδες φυτὸν δρακόντιον) καὶ temel (θεμέλιον) ἐκ τῶν Ποντικῶν ταργόνι καὶ θεμέλι. Ἐτέλος τὸ apahitar (κλειδί) ἐκ τοῦ Καππαδοκικῆς ἀνοιχτήρι καὶ τὸ Ağustos (Ἀγούστος καὶ mastika (μυστίχα) ἐκ τῶν Ποντικῶν Ἄγουστος καὶ μαστίχα. Νομίζομεν ἀρκετὰ τὰ παραδείγματα ταῦτα πρὸς στήριξιν τῶν λεγομένων.

*
* *

Ἐρευνῶντες τὸ Ἑλληνικὸν καθόλου ὑλικὸν τῆς Τουρκικῆς γλώσσης παρατηροῦμεν ὅτι συμβαίνουν πολλαὶ φθογικαὶ ἀλλοιώσεις καὶ ἀποκοπαί. Καὶ αἱ μὲν πρῶται δὲν ἀποτελοῦν θέμα τῆς παρουσίας μελέτης, ὡς λ.χ. διατὶ λέγεται anahtar, dafne, demet, enginar, erganun, fide, huni, ırgat, kalem, litre κλπ. κλπ. ἀντὶ anihitir, dafni, demat, anginar, organon, fito, honi, ergat, kalam, litra ἐκ τοῦ ἀνοιχτήρι, δάφνη, δεμάτι, ἀγκινάρι, ὄργανον, φυτό, χωνί, ἐργάτης, καλάμι, λίτρα. Ἐπίσης διατὶ λέγεται μὲν isparğos (σπάρος), lisarğos (λήθαργος), sekiros (σεκίρος), tolos (θόλος), varios (σφῆρα) μὲ ἀμετάβλητον φωνητικῶς τὸ τελικὸν s, ἀλλὰ abanoz (ἔβανος), armoz (ἀρμός), çağanoz (καρκίνος), çiroz (σίρος), isparmoz (σπαρμός), istakoz (ἄστακος), iskarmoz (σκαρμός), istavroz (σταυρός), martoloz (ἀμαρτωλός), ἐν οἷς τοῦτο ἐνράπη εἰς z. Ὅμοίως διατὶ λέγονται διφάσιοι τύποι, ὡς kiras καὶ kiraz (κεράσι), papas καὶ papaz (παπᾶς). Αἱ δευτέραι ὁμοίως γίνονται ἔνεκα τοῦ τόνου. Ἐπειδὴ ἡ Τουρκικὴ τονίζει κανονικῶς ἐπὶ τῆς ληγούσης ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαρρέσεων¹⁾, κατ' ἀνάγκην ὅλαι αἱ ἐπὶ τῆς παραληγούσης τονίζονται

¹⁾ Αἱ λέξεις τῆς Τουρκικῆς ἐξ ὁσωνδήποτε καὶ ἂν συνίστανται συλλαβῶν τονίζονται ἐπὶ τῆς ληγούσης. Ἐξαίρουσιν τὰ ἀποφατικά καὶ τὰ ἀδυνατῶς ἀποφατικά ῥήματα, ὡς arámamak, arayámamak, ὁ ἔνεστος τοῦ ῥήματος τονιζόμενος ἐπὶ τῆς ρίζης, ὡς aráyorum, ἢ ἐρωτηματικὴ ἀντωνυμία kângi καὶ τινὰ ἐπιρρήματα

Ἑλληνικαὶ λέξεις, ἐφόσον ὁ τόνος δὲν μετακινεῖται εἰς τὴν λήγουσαν, ὑφίστανται ἀποκοπὴν τῆς τελευταίας συλλαβῆς καὶ καθίστανται ὀξύτονοι. Πδ.

1) Τὰ εἰς —ι, οἶον ἀγκινάρι—enginar, ἀχταπόδι—ahıtapot, ἀκονίτι—akonit, ἀναφόρι—anafor, ἀνοιχτήρι—anahtar, ἀψίνθι—apsent, βαρέλλι—varil, δεμάτι—demet, δρεπάνι—tirpan, θεμέλι—temel, καλαμάρι—kalamar, καλάμι—kalem, κελλάρι—kiler, κελύφι—kilif, κεραμίδι—kiremit, κεφάλι—kefal (ὁ ἰχθύς κέφαλος), κοντάρι—könder, κρεββάτι—kerevet, λαβράκι—levrek, λεμόνι—limon, λιμένι—liman, λουφάρι—lüfer, μανιτάρι—mantar, μαρμάρι—mermer, μαρούλι—marul, μαστάρι—mastar, μεταλλίκι—metelik, μηχανί mahian, μοναστήρι—manastir, ξάρτι—sart, ὄργανι—organ, παλαμύδι—palamut, πανηγύρι—panayir, πιπέρι—biber, πιρνάρι—pirnar, σανδάλι—sandal, σαπούνι—sabun, σεنتούκι—sandık, σησάμι—susam, σκαθαρώνι—iskatoron, σκελέτι—iskelet, σκορπίδι—iskorpit (ὁ ἰχθύς σκορπιός), σπανάκι—ıspanak, σιγμάτι—ıstiğmat, ταργόνι—tarhun, τριφύλλι—tirfil, χαράκι—herek κτλ. Καὶ ἂν ἔτι μερικά εἰς —ι Ἑλληνικά δὲν μαρτυροῦνται, κατ' ἀνάγκην μεθοδολογικὴν πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐλέγοντο ποτε ταῦτα ἢ καὶ λέγονται καὶ τώρα, ἀλλὰ τὰ ἀγνοοῦμεν, διότι δὲν μᾶς εἶναι γνωστὸς ὁλόκληρος ὁ θησαυρὸς τῆς νέας Ἑλληνικῆς συμπεριλαμβανομένων πάντων τῶν ἰδιωμάτων.

2) Τὰ εἰς —η, οἶον γρίπη—ığrib, μυροσίη—mersin, σιάβλη—ıstabl, στοίβι—ıstif. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δύναται νὰ ἐρμηνευθῆ καὶ ἐκ τοῦ στοίβη, διότι καὶ σήμερον λέγονται ἀμφότεροι οἱ τύποι, ὁ μὲν πρῶτος ἐν Κύπρῳ, ὁ δὲ δευτέρως ἐν Σύμῳ. Κατὰ τὰ ὀνόματα τῆς κατηγορίας ταύτης ἢ καὶ τῆς προηγουμένης δύνανται, νομίζω, νὰ ἐρμηνευθῆ καὶ ἡ λέξις aforoz ἐκ τοῦ ρηματικοῦ τύπου ἀφορίζει. Ὁμολογῶ ὅτι εἶναι τολμηρὰ ἢ ἐρμηνεῖα, ἀλλὰ ὄχι καὶ παντελῶς ἀστήρικτος. Ἐκ τῆς λέξεως ἀφορισμὸς ἦτο δύσκολον νὰ προεῖδηται τοιοῦτος συγκεκριμένως τύπος,

---

τοπικὰ καὶ χρονικά. Εἰς τὴν ἐξαιρέσειν αὐτὴν ἀνήκουν καὶ ἀρκετὰ λέξεις βάνειαι ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς, οἶον antika, aterina bezelye, hora, efendi, fasulya, fira, fırtına, ispıtalıya, kokona, lâhana, lampa, lehuna, palikarya, raskalya, patates, piyata κττ. Ὅμοίως ἐξαιροῦνται καὶ πάντα τὰ ὀνόματα τῶν χωρῶν, τὰ ὅποια ὡς ἀνωτέρω εἶδωμεν λήγουν εἰς —ya. Ταῦτα ἐκ τῶν εἰς —ıa παροξυτόνων Ἑλληνικῶν προσελθόντα καὶ ἀναβιβάζοντα τὸν τόνον εἰς τὴν προπαραλήγουσαν ὑπέστησαν συνίτην τοῦ —ıa.

πάντως θὰ περιέμενέ τις aforizmos ἢ aforizmoz, διότι ὡς εἶδομεν αἱ εἰς —ος λέξεις δὲν ὑπόκεινται εἰς ἀποκοπὴν τῆς τελευταίας συλλαβῆς ὡς τονιζομένης. Ἀποκλειομένου τούτου δὲν μένει ἄλλο παρὰ νὰ δεχθῶμεν τὴν πρώτην ἑρμηνείαν. Ἄν τοῦτο εἶναι ἀληθές ὡς ἐγὼ τοῦλάχιστον πιστεύω, τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ ἑρμηνεύσωμεν καὶ τὸ vaftiz ἐκ τοῦ ρηματικοῦ τύπου βαφτίζει καὶ ὄχι ἐκ τοῦ βάφτισι.

3) Τὰ εἰς —ης, οἶον δεσπότης—despot, ἐργάτης—irgat, λογοθέτης—loğofet, μητροπολίτης—metropolite, μπάτης—bat, πατρίκις—patrik, σταλακίτης—istalagmit, χωριάτης—horyat.

4) Τὰ εἰς —ον, οἶον πινακόπον—pinacob.

Αἱ ὀλίγαι ἐξαίρεσεις τοῦ φωνητικοῦ τούτου νόμου δύνανται νὰ ἑρμηνευθοῦν κατὰ τοὺς ἰδιαιτέρους νόμους τῆς Τουρκικῆς καὶ δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην.

Ἐπειτα παρατηρεῖται εἰς τὰς Ἑλληνικὰς λέξεις τῆς Τουρκικῆς τὸ περίεργον φαινόμενον ὅτι πολλὰ ἐξ αὐτῶν φέρουν οὐχὶ τὸν τύπον τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ ἀμετάβλητον ἢ μεταβεβλημένον κατὰ τοὺς ἰδίους νόμους, καθὼς θὰ ἦτο φυσικὸν νὰ περιμένῃ τις, ἀλλὰ τὸν τύπον ἄλλης πτώσεως τοῦ ἐνικοῦ ἢ πληθυντικοῦ. Οὕτω αἱ λέξεις sako=σάκκος, ἐπανωφόρι, sirto=συρτὸς χορὸς, tifo=τυφροειδὴς πυρετὸς ἀντὶ sirtos, sakos, tifos, ökse ἐκ τοῦ ἀμαρτύρου öksö = γλοιώδης κολλητικὴ ὕλη ἀντὶ öksos καὶ kerata ἀντὶ keratas κτ. ἐξηγοῦνται ἐκ τῆς αἰτιατικῆς τοῦ ἐνικοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὴν αἰτιατικὴν ἤκουον συνήθως οἱ Τούρκοι (πβ. χορεύομε συρτό, ἔπαθε ἢ εἶναι ἄρρωστος ἀπὸ τύφο, ἔ, τὸν κερατὰ ! κτ.) ἐγεννήθη εἰς αὐτοὺς τὸ ψευδὲς γλωσσικὸν αἰσθημα τῆς ὀνομαστικῆς εἰς —ο ἢ —α. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐξηγεῖται καὶ τὸ efendi (κύριος, ὡς τίτλος τιμητικὸς) ἐκ τοῦ ἀφέντης. Ἐπειδὴ τὴν κλητικὴν ἤκουον συχνότατα οἱ Τούρκοι (πβ. ἀφέντη !, ἔ, ἀφέντη !) ἐμόρφωσαν τὸ γλωσσικὸν αἰσθημα τῆς ὀνομαστικῆς εἰς—ί¹⁾. Ὅτι οὕτως ἔχει ἀληθῶς τὸ πρᾶγμα ἀπόδειξις ἢ ἐξῆς πολυάριθμος τάξις ὀνομάτων, τὰ ὅποια μόνον ἐκ τῆς ὀνομαστικῆς ἢ αἰτιατικῆς τοῦ πληθυντικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς ἑρμηνεύονται. Οὕτω ἔχομεν ὀνόματα

1) εἰς —ί, οἶον hani = χάννος, sofi = φιλόσοφος, μυστικιστής.

¹⁾ Ἡδη πρὸ ἐμοῦ ἄλλοι ἤκασαν ὅτι τὸ efendi προήλθεν ἐκ τῆς κλητικῆς ἢ γενικώτερον ἐκ τῶν πλαγιῶν πτώσεων καὶ τῆς κλητικῆς, διότι πᾶσαι αἱ πτώσεις αὐταὶ λήγουν εἰς —η. Ἰδὲ Jean Psichari ἀνωτέρω σελ. 814.

trağani = τραγανός ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν χάννοι, σοφοί, τραγαοί.

2) εἰς —es, οἶον domates=ντομάτα patates=πατάτα ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν νιομάτες, πατάτες.

3) εἰς —a, οἶον horata=ἀστεῖσμός, kadırğa=κάτεργον, lâbada=λάπαθον, lâhana=λάχανον, mağaza=μαγαζί, petanra = πέτζυρον, piyata=πιάτον, prasa=πράσον, sigara=σιγάρον ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν χωρατά, κάτεργα, λάχανα, μαγαζά κτλ. Καὶ ἡ λέξις orfana=ὕπηρ-τρια δὲν ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ἄλλοθεν εἰ μὴ ἐκ τοῦ εὐδαιμόνου πληθυντικοῦ ὄρφανά. Τὸ πῶς προήλθεν δὲν δύναμαι ἀκριβῶς νὰ εἰπω. Καὶ τὸ ἐπίρρημα fora! = ἔξω! ἐπιφωνηματικῶς λεγόμενον ἐξηγείται ἐκ τῆς κλιτικῆς τοῦ πληθυντικοῦ τὰ φόρα (ἰδὲ κατωτέρω).

4) εἰς —ya, οἶον barbunya=μπαρμπούνη, bezelye=μπιζέλι, dalya=δάλειον, fasulya=φασούλι, flurya = φλώρι, fulya=φούλι, ispitalya=νοσοκομεῖον, istiridya=στρείδι, kanarya=κανάρι, koloridya=κολοι-αρούδι, kukulya=κουκκούλλι, marulya=μαρούλι, midye=μύδι, mu-luhya=μολόχα (τοῦτο προϋποθέτει τύπον μολόχι, ἔθεν ἐξηγείται ὁ πλη-θυντικός —ια —ya), pağurya=παγούρι, karlıncıs, palikarya=παλ-ληκάρη, νέος Ἑλληγν, salya=σάλι, sandalya=ἰστιοφόρον, sardalya ἢ sardalye=σαρδέλλα ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν μαρομπούνια, μπιζέλια, φα-σούλια, σπιτάλια κτλ. Κατ' ἐξαιρέσειν διέσωσε τὴν σημασίαν τοῦ πλη-θυντικοῦ τὸ musika=μουσικὰ ὄργανα.

Ὅτι ἔλοι οἱ τύποι οὗτοι εἶναι πληθυντικοὶ τῆς Ἑλληνικῆς οὐδεὶς νομίζω, δύναται νὰ ἀμφισβῆσθῃ, ὅτι δὲ ἔλα τὰ ὀνόματα ταῦτα νοοῦνται ἐν τῇ Τουρκικῇ καθ' ἑνικὸν ἀριθμὸν ἀπόδειξις ὅτι σχηματίζουν ἐνίοτε πληθυντικὸν κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Τουρκικῆς, οἶον barbunyalır, be-zelyeler, patateslar, piyatalar κτλ.

Τὸ γραμματικὸν τοῦτο φαινόμενον ἀποτελεῖ καὶ ἀναμφισβήτητον ἀπό-δειξιν ὅτι, καθὼς ἐλέγομεν ἀνωτέρω, αἱ λέξεις barbunya, bezelye, do-mates, ispitalya, patates, piyata, sardalya καὶ sigara εἰσῆχθησαν εἰς τὴν Τουρκικὴν οὐχὶ ἐκ τῆς Ἰταλικῆς, ἀλλ' ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς.

*
* *

Ἡ μελέτη τῶν δανείων τούτων τῆς Τουρκικῆς μᾶς εἶναι ἐνίοτε ἀναγ-καία διὰ τὴν ἐρμηνεῖαν φωνητικῶν ἀνωμαλιῶν, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται εἰς μερικὰς Ἑλληνικὰς λέξεις. Ματαίως θὰ προσεπάθει τις νὰ ἐρμη-νεύσῃ διὰ τῶν φωνητικῶν ἢ ἀναλογικῶν νόμων τῆς Ἑλληνικῆς πῶς π.χ.

τὸ μηχανὴ ἔγινε μαχάνι καὶ μουχάνι ἐν Πόντῳ, τὸ πελτές ἔγινε ἀπὸ τὸ πολτός ἢ πῶς τὸ κοινὸν λιμάνι προήλθεν ἀπὸ τὸ λιμὴν. Ἐπὶ γινώσκων ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐδίδαξεν ὁ καθηγητῆς κ. Γεώργιος Χατζιδάκις, ὅτι αἱ ἐγγύωροι λέξεις ξενιτευθεῖσαι καὶ ἐπανελθοῦσαι ἔπειτα εἰς τὴν ἐξ ἧς ὠρμήθησαν γλῶσσαν εἶναι φωνητικῶς ἀνώμαλοι¹⁾, δὲν θὰ δυσκολευθῆ πλέον νὰ μάθῃ τὸν λόγον τῆς φωνητικῆς ἀλλοιώσεως αὐτῶν καὶ τῶν παραπλησίων, τὰ ὅποια εἰσελθόντα εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ἢ ἐμμέσως δι' ἄλλης γλώσσης ἐπανήλθον πάλιν εἰς αὐτήν, ἀλλὰ μὲ ξένην μορφήν. Τὰ ἐπόμενα παραδείγματα πιστοποιοῦν τὰ λεγόμενα.

ἀγκινάρι	— enginar ²⁾	— ἐγκινάρι	(ἐν Θράκῃ)
ἄνησον	— anason	— ἀνασόνι	(ἐν Θράκῃ)
ἀνοιχτήρι	— anahtar	— ἀνοιχτάρι	(ἐν Πόντῳ)
		ἀναχτάρι	(ἐν Θράκῃ ³⁾)
ἀφέντης	— efendi	— ἐφέντης	(ἐν Θράκῃ ⁴⁾)
καλύβη	— kulübe	— κουλύπα	(ἐν Θράκῃ ⁵⁾)
κελλάρι	— kiler	— κιλέρι	(ἐν Θράκῃ ⁶⁾)
κελύφι ⁷⁾	— kilif	— κλίφι	(κοινόν)
κοφτός	— köfte	— κιοφτές	(κοινόν)
λιμένι	— liman	— λιμάνι	(κοινόν)
μανιτάρι	— mantar ⁸⁾	— μαντάρι	(ἐν Πόντῳ)
μηχάνι	— mahan	— μαχάνι	(ἐν Πόντῳ)
	καὶ muhan	— μουχάνι	(ἐν Πόντῳ)

¹⁾ Ἀκαδημαϊκὰ Ἀναγνώσματα 3, 115.

²⁾ Ὅχι γινώσκω Τουρκικῆ ἢ λέξεις ὡς νομίζεαι ὁ Rozenvalle σελ. 37.

³⁾ Πλημμελῆς ἢ γνώμη τοῦ Rozenvalle σελ. 31, ὅτι παράγεται ἡ Τουρκικὴ λέξις ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀνοιγῶ. Ἡ πλάνη τοῦ συγγραφέως φαίνεται ἀνεξήγητος, διότι καὶ ἂν δὲν ἐγνώριζε τὸ Νεοελληνικὸν ἀνοιχτήρι, ἐγνώριζε τὸ μεσαιωνικὸν ἀνοιχτάρι, εἰς τὸ ὅποιον παραπέμπει αὐτόθι ἐν ὑποσημειώσει εἰς τὸ Χρονικὸν τῆς Κύπρου ὑπὸ τοῦ Μαχαιρᾶ καὶ τὸ ὅποιον ἐξηγεῖ διὰ τοῦ clef de la forteresse.

⁴⁾ Rozen. 35.

⁵⁾ Rozen. 140.

⁶⁾ Rozen. 147.

⁷⁾ Ἡ λέξις ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ καλύμματος λέγεται σήμερον ἐν Κρήτῃ. Π6. παροιμ. «ὅποιος θὰ κλέψῃ τὸν μιναρῆ, πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ τὸ κελύφι του» (Λεξικογραφικὸν Ἀρχειὸν τῆς μέσης καὶ νέας Ἑλληνικῆς 6, 487).

⁸⁾ Ὅχι γινώσκω Τουρκικῆ ἢ λέξεις ὡς νομίζεαι ὁ Rozenvalle σελ. 157.

μοναστήρι	— manastir	— μαναστήρι (ἐν Πόντῳ)
ῶπιον	— afyon	— ἀφιόνι (κοινόν)
πανηγύρι	— panayir	— παναγύρι (πολλαχού)
πιστάκι	— fistik	— φιστίκι (κοινόν)
πολτός	— pelte	— πελτές (κοινόν)
ποντικὸ	— fintik	— φουντούκι (κοινόν)
πυρῖτις	— barut	— μπαρούτι (κοινόν)
σεντούκι	— sandik	— σαντούκι (ἐν Πόντῳ)
σατανᾶς	— şeytan	— σεϊτάνης (ἐν Θράκιᾳ ¹⁾)
σησάμι	— susam	— σουσάμι (κοινόν)
τραχανός	— tarhana ²⁾	— τραχανῶς (κοινόν, ἐν Πόντῳ - τραχανά)
φουστάνι	— fistan	— φιστάνι (ἐν Πόντῳ)
φυτὸν	— fidan	— *φινιτάνι · φινιτανάκι (πολλαχού)
χωρατὸ	— horata	— χορατῶς (κοινόν)

Ὡς φαίνεται αἱ λέξεις ἐπανήλθον ἄλλαι μὲν εἰς τὴν κοινήν, ἄλλαι δὲ εἰς τὰ ἰδιώματα αὐτῆς. Διὰ τὴν τελευταίαν τῶν ἄνω λέξεων ἔχομεν νὰ πρρατηρήσωμεν τὰ ἔξης. Μὴ τυχὸν ἀπατώμενός τις ἐκ τῆς ὁμοιότητος τοῦ χωρατὸ καὶ χορατῶς νομίσῃ τὸ δεύτερον ὡς ἐξ ἀπλοῦ μεταπλασμοῦ προελθὸν καὶ δὴ Ἑλληνικόν. Ἰὰ εἰς — ᾱς παράγωγα ὀνόματα δηλοῦν τὸν ἔχοντά τι ἐν μεγάλῳ βαθμῷ ἢ ἀπλῶς τὸν ἔχοντα ἢ κατασκευάζοντά τι. Πβ. γλῶσσα - γλωσσᾶς, βαρέλλι - βαρειλλᾶς, κρασι - κρασᾶς, πάπλωμα - παπλωματῶς κττ. Κατὰ ταῦτα καὶ χωρατῶς κατ' ἀνάγκην θὰ ἐσήμαινε τὸν ἔχοντα τὸ χωρατὸ ἐν τῷ αὐτῷ ἢ καὶ μεγαλύτερῳ βαθμῷ, ὅπερ ἀνόητον. Χορατῶς σημαίνει ἔτι καὶ τὸ χωρατὸ καὶ οὐδὲν πλεον, δὲν ἠδύνατο δὲ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε νὰ μεταπλασθῇ εἰς — ᾱς παρὰ τοὺς γνωστοὺς γραμματικoὺς νόμους τῆς Ἑλληνικῆς. Ἡ μεταβολὴ ἄρα συνετελέσθη ἐν τῇ Τουρκικῇ καθ' ὃν τρόπον ἀνωτέρω ἐλέχθη καὶ τὸ horata ἐπανελθὸν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἔγινε χορατῶς προσλαβὸν τὸ γραμματικὸν γνῶρισμα τῶν ἀρσενικῶν ἢ καθὼς καὶ τὰ ὅμοια ağa - ἀγάς, ataba - ἀραμπᾶς, kavga - καβγαῶς, oda - ὄντᾶς, para - παρᾶς κττ.

Ἡ γνώσις τῶν ἐν τῇ Τουρκικῇ Ἑλληνικῶν στοιχείων μᾶς εἶναι πολύτιμος καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως. Εἰς αὐτὰ εὐρίσκομεν σημασίας, αἱ

¹⁾ Rozenv. 107.

²⁾ Καὶ τοῦτο νομίζει ἐσφαλμένως γνήσιον Τουρκικόν ὁ Rozenvalle σελ 64.

ὅποια δὲν ὑπάρχουν μὲν σήμερον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἀλλὰ πάντως θὰ ὑπῆρχον ἄλλοτε. Οὕτω ἐφόσον γνωρίζω τὸ ὄρφανὴ σήμερον οὐδαμοῦ σημαίνει τὴν ὑπηρέτριαν, ὅτι ὅμως εἶχε ποτὲ καὶ τὴν σημασίαν αὐτὴν μαρτυρεῖ τὸ Τουρκικὸν orfana. Ἄς μὴ νομίση τις δὲ ὅτι ἡ σημασία αὕτη ἐγεννήθη ἐν τῇ Τουρκικῇ, διότι τότε θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη εἰς αὐτὴν καὶ τὸ ὄρφανός με ἰδίαν σημασιολογικὴν ἐξέλιξιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ θὰ ἠδύνατο νὰ δικαιολογηθῇ καὶ ἡ τῆς ὑπηρετρίας, ἀλλὰ τοιοῦτόν τι δὲν συμβαίνει. Μόνον τὸ orfana λέγεται μετὰ τὴν μοναδικὴν σημασίαν. Ὅμοίως ἡ λέξις οὐγία σήμερον μὲν ἐφόσον γνωρίζω οὐδαμοῦ ἔχει τὴν σημασίαν τῆς δαντέλας, ἡ ὁποία ὅμως εἶναι πολὺ φυσικὴ, διότι τὸ κόσμημα τοῦτο συνήθως περιγράφεται εἰς τὴν ὥαν τῶν ἐνδυμάτων κττ., ὅτι ὅμως ἄλλοτε ἐσήμαινε καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ τὸ Τουρκικὸν oya.

Ἐν τῇ Τουρκικῇ λέγεται παρακελευσματικῶς fora! = ἔξω! Δὲν γνωρίζω ἂν ἡ σημασιολογικὴ αὕτη χρήσις εἶναι εὐχρηστος ἐν τῇ Ἑλληνικῇ. Ἄλλὰ καὶ ἂν δὲν εἶναι σήμερον, πάντως ὑπῆρχεν ἄλλοτε ὡς μαρτυρεῖ ἡ Τουρκικὴ. Ἦτο πολὺ εὐκόλον ἐκ τῆς φράσεως βγάξω ἔς τὰ φόρα καὶ τῶν παραπλησίων νὰ ἀποσπασθῇ τὸ φόρα καὶ νὰ καταντήσῃ εἰς τὴν χρῆσιν ταύτην.

Ἐπειτα εὐρίσκομεν ἐν τῇ Τουρκικῇ λέξεις δημῶδεις, αἱ ὁποῖαι ἐν τῇ Ἑλληνικῇ εἶναι ἀπηρχαιωμένα ἢ εὐχρηστοὶ μόνον ἐν τῇ λογίᾳ γλώσσῃ. Τοιαῦται εἶναι συνήθως οἱ λατρικοὶ ὄροι, καθὼς dusentarya = δυσεντερία, gangren = γάγγραινα, lisarğos = λήθαργος, sekiros = σκίρος, οἰδημα σκληρὸν κτλ. Κυρίως εἰπεῖν αἱ τοιαῦται λέξεις εἰσῆχθησαν εἰς τὴν Τουρκικὴν ὄχι ἐκ τῆς δημῶδους Ἑλληνικῆς. Εἶναι ἴσως αἱ μόναι λέξεις, αἱ ὁποῖαι ὀφείλονται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς λογίας, διότι οἱ Τούρκοι ἔμαθον αὐτάς παρὰ τῶν Ἑλλήνων λατρῶν.

Εἰς τὴν Τουρκικὴν εὐρίσκομεν παραδόξως καὶ τὴν λέξιν patrik = πατριάρχης. Ὅτι εἶναι αὕτη Ἑλληνικὴ οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι δὲ δὲν προήλθεν ἀπὸ τὸ πατριάρχης πάλιν οὐδεμία ἀμφιβολία. Ἐκ τούτου θὰ εἶχομεν patriarch ὅπως ἀπὸ τὸ δεσπότης ἔχομεν despot, ἀπὸ τὸ μητροπολίτης metropolit κττ. Τὸ patrik προϋποθέτει ἐξάπαντος τὸ πατριάρχης, τὸ ὁποῖον δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι τίποτε ἄλλο ἢ συγκεκομμένος τύπος τοῦ πατριάρχους. Πῶς ἡ μεσαιωνικὴ αὕτη λέξις εἰσῆλθεν εἰς τὴν Τουρκικὴν μετὰ τὴν σημασίαν ἐντελῶς διάφορον ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἐκ τοῦ δημοσίου βίου τῶν μεσαιωνικῶν Ἑλλήνων γνωρίζομεν, δὲν εἶναι ζήτημα πολὺ δύσκολον. Εἶναι βέβαιον, ὅτι τὴν λέξιν παρέλαβον οἱ Τούρκοι πρὸ τῆς ἀλώσεως, διότι τότε ὑπῆρχε τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου καὶ ἐπομένως

καὶ ἡ λέξις. Μετὰ τὴν ἀλωσιν ἐκλιπόντος τοῦ ἀξιώματος ἦτο ἐπόμενον νὰ ἐκλίπη καὶ αὐτή. Εἰκάζω δὲ ὅτι τὴν λέξιν ἔμαθον πρῶτον οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει παρεπιδημοῦντες Τούρκοι καὶ ὅτι ἀπατηθέντες ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῶν λέξεων πατρικῆς πατριάρχης ἔπαθον γλωσσικὴν σύγχυσιν νομίσαντες τὴν δευτέραν ὡς ταυτόσημον τῆς πρώτης. Ἐπειτα δὲ ἀπέδωσαν κατὰ τὸ κατ' ἐξοχὴν σχῆμα τὴν σημασίαν τοῦ πατριάρχης εἰς τὸ patrik, ἡ ὁποία ἦτο μᾶλλον συνειδητὴ εἰς αὐτοὺς ἕνεκα τοῦ μεγέθους τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος.

*
* *

Περαιόντες τὴν παρούσαν βραχείαν μελέτην νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ ἐξῆς. Πάντα σχεδὸν τὰ εἰρημένα γλωσσικά στοιχεία παρέλαβεν ἡ Τουρκικὴ ἐκ τῆς δημῶδους Ἑλληνικῆς. Λέγοντες δὲ δημῶδη Ἑλληνικὴν ἐννοοῦμεν ὄχι μόνον τὴν κοινὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἰδιωματικὴν, διότι ὡς ἐκ τῶν καταλεχθέντων παραδειγμάτων ἀπεδείχθη ἀρκυαίνειν αἱ ἐκ τῶν ἰδιωμάτων παραληφθεῖσαι λέξεις. Ὁ δημῶδης χαρακτήρ τῶν γλωσσικῶν τούτων στοιχείων πιστοῦται διττῶς, πρῶτον ἐκ τῆς γραμματικῆς μορφῆς αὐτῶν καὶ δεύτερον ἐκ τῆς φθογγικῆς. Ὡς παράδειγμα τῆς πρώτης κατηγορίας ἀρκούμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὰ εἰς — *i* ὀνόματα, τῶν ὁποίων ἀπεκόπη τὸ *i* ἐν τῇ Τουρκικῇ καθ' ἃ ἐλέχθη. Διὰ τὴν δευτέραν κατηγορίαν πλὴν τῶν δημῶδους μορφῆς λέξεων, ὡς *efendi* ἐκ τοῦ ἀφέντης, *iskarmos* ἐκ τοῦ σκαρμὸς ἀντὶ τοῦ λογίου σκαλμός, *yalı* ἐκ τοῦ γιαλί ἀντὶ τοῦ αἰγιαλὸς κττ. ἔχομεν διδακτικὰ παραδείγματα τὰ φαινόμενα τῆς ἀλλοιώσεως ὀρισμένων συμφωνικῶν συμπλεγμάτων καὶ τὰ τῆς συνιζήσεως. Ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ τὰ παλαιὰ συμπλέγματα *κι, πι, σχ* ἐτρέπησαν εἰς *χι, φτι, σκ*. Λοιπὸν τὰ νέα ταῦτα συμπλέγματα εὐρίσκομεν καὶ ἐν τῇ Τουρκικῇ. *Иб. ahtapot* (χιταπόδι), *anahtar* (ἀνοιχτήρι), *pihtı* (πηχτή), ἔπειτα *kleftacı* (κλέφτης), *köfte* (κοφτές), *köfter* (κοφτούρι), *üfteri* (φτέρη¹), *vafıtzı* (βαφτιζῶ, βάφτισι), κατόπιν *iskara* (σκάρα), *misket* (μοσκᾶτο), *paskalya* (πασκαλιά) κττ. Οὐδὲν παράδειγμα ἀρχαίου συμπλέγματος, τὸ ὁποῖον νὰ μαρτυρῇ τὴν

¹) Ἐν ἀρχῇ τῶν ἀπὸ δύο συμφώνων ἀρχομένων λέξεων τίθεται οὐ μόνον *i* ἢ *ı*, ἀλλὰ καὶ *ü* ἢ *u* ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν ἐπομένων φωνηέντων. Διὰ τὸ *ı* π.δ. τὸ *uskumru* ἐκ τοῦ σκάμβρος.

λογίαν ἐπίδρασιν. Ἐπειτα ἡ συνίζησις, ἡ ὁποία ἀγνωστος εἰς Τουρκικὰς λέξεις ἀπαντᾷ μόνον εἰς Ἑλληνικάς, οἷον *barbunya, bezelye, fasulya, ispitalya, kukulya, marulya, rağurya, palikarya, salya* κττ. Εἰς ταῦτα προσθετέον καὶ τὸ *yortu* ἐκ τοῦ *γιορτή* ἀντὶ *ἐορτή*. Εἰς τὰ παραδείγματα ταῦτα τὸ *γ* ἀποδίδει τὸ Ἑλληνικὸν *j*, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτράπη τὸ *ι* διὰ τὴν συνίζησιν. Ἄλλὰ καὶ ἄλλης ἕνεκα τῆς συνιζήσεως φθογικῆς μεταβολῆς δὲν λείπει παράδειγμα ἐκ τῆς Τουρκικῆς. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν τῇ Ἑλληνικῇ τὸ *ι* τοῦ *ια ιο* διὰ τὴν φύσιν τοῦ προηγουμένου συμφώνου συναλειφόμενον ἐκλείπει ἐνίοτε, οἷον *κρασιὰ - κρασά, πρασιὰ - πρασά, φορεσιὰ - φορεσά, βυζιὰ - βυζά, ἄξιος - ἄξος, ἀνιψιὸς - ἀνιψός* κττ.¹⁾ Καὶ εἶναι μὲν ἰδιωματικὸν τὸ φαινόμενον τοῦτο, ἀλλ' οὐδὲν πρὸς τὸ πρᾶγμα. Κατὰ ταῦτα καὶ τοῦ οὐσιαστικοῦ *μαγαζι* ὁ πληθυντικὸς *μαγαζιὰ* γίνεται *μαγαζά*. Ἀκριβῶς δὲ τὸν ἐξηλλοιωμένον τοῦτον τύπον εὐρίσκομεν εἰς τὸ Τουρκικὸν *mağaza*, τὸ ὁποῖον κατὰ τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα μετέστη εἰς τὴν χρῆσιν ἐνικοῦ ἀριθμοῦ.

Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

1) Π6. Γ. Ν. Χατζιδάκι. Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά 2, 408.